

Rapport
til
Statoils styre
om
Horton-avtalen

Advokat Erik Keiserud
Advokatfirmaet Hjort DA
Juni 2004

Til Statoils styre

Undertegnede ble 1. oktober 2003 engasjert av Statoils styre for å foreta en faktisk og juridisk gjennomgang av en konsulentavtale mellom Statoil ASA og Horton Investments Ltd. som ble inngått 12. juni 2002. Avtalen ble terminert 10. september 2003. Oppdraget ble nærmere konkretisert i styremøte 23. oktober 2003.

Jeg legger med dette frem min rapport om Horton-avtalen. Jeg har i mitt arbeid vært bistått av advokat/partner Christian B. Hjort, advokat Åsfrid Betten og advokat Halvard Leirvik i Advokatfirmaet Hjort DA.

Oslo, 17. juni 2004

Advokat Erik Keiserud
Advokatfirmaet Hjort DA

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. RAPPORTENS HOVEDKONKLUSJONER	1
2. OPPDRAGET	3
2.1 Bakgrunnen for oppdraget.....	3
2.2 Oppdraget.....	4
2.3 Gjennomføringen av oppdraget.....	5
2.4 Utformingen av rapporten	7
3. KORT OM STATOILS INTERNASJONALE ENGASJEMENT	7
4. OM IRAN	8
4.1 Om politiske og økonomiske forhold i Iran.....	8
4.2 Særlig om korrupsjon og om iransk forretningskultur	11
4.3 Olje- og gassvirksomheten i Iran	12
5. STATOILS ENGASJEMENT I IRAN	16
5.1 Statoils virksomhet i Iran	16
5.2 Statoils bruk av konsulenter i Iran og oppbygging av kunnskap om landet.....	17
6 KONSULENTAVTALEN MED HORTON	18
6.1 Nærmere om Rafsanjani-familien, herunder Mehdi Hashemi	18
6.2 Perioden frem til avtaleinngåelsen.....	20
6.2.1 Perioden fram til august/september 2001	20
6.2.2 Perioden august/september 2001 – juni 2002.....	23
6.3 Konsulentavtalen – avtalemotpart og innhold.....	27
6.3.1 Den formelle avtalemotparten (Horton Investments Ltd.)	27
6.3.2 Innholdet i konsulentavtalen.....	28
6.4 Gjennomføring av konsulentavtalen	29
6.4.1 Statoils ytelser	29
6.4.2 Hortons ytelser.....	30
6.5 Terminering av konsulentavtalen	31
7. TILDELING AV OPERATØRSKAP FOR SOUTH PARS FASE 6 – 8...	32
7.1 Innledning.....	32

7.2	Kort om South Pars.....	32
7.3	Om forhandlingene mellom Statoil og Petropars	33
7.4	Statoils syn på forhandlingsprosessen	36
8	STATOILS HÅNTERING AV SAKEN I 2003.....	37
8.1	De enkelte trinn i Statoils behandling av saken.....	37
8.2	Vurdering av Statoils håndtering av saken i 2003.....	41
8.2.1	Innledning.....	41
8.2.2	Konsernsikrings og Konsernrevisjonens behandling av saken.....	41
8.2.3	Konsernledelsens rolle.....	43
8.2.4	Styreleders rolle	44
9	FORHOLDET TIL STRAFFELOVEN	45
9.1	Økokrims siktelse av Statoil	45
9.3	Straffeloven § 276a.....	49
9.4	Straffeloven § 276c	51
9.5	Straffeloven § 48a – foretaksstraff.....	52
10	FORHOLDET TIL STATOILS INTERNE REGELVERK.....	53
10.1	Innledning.....	53
10.2	Statoils etiske regler	54
10.3	Statoils regler om anskaffelse.....	56
10.3.1	Generelt	56
10.3.2	Vurdering av avtaleinngåelsen med Horton i forhold til anskaffelsesprosedyrene 56	
10.3.3	Anskaffelsesfullmakter.....	57
10.4	Registrering, betaling og regnskapsføring.....	58
10.5	Vurdering av Statoils saksbehandling i tilknytning til avtaleinngåelsen	58

1. Rapportens hovedkonklusjoner

Statoil ASA inngikk 12. juni 2002 en avtale med selskapet Horton Investments Ltd. om rådgivning i forbindelse med Statoils engasjement i Iran. Den reelle avtalemotpart var Mehdi Hashemi, sønn av Irans tidligere president. Konsulentavtalen ble terminert 10. september 2003. Etter at konsulentavtalen var blitt gjenstand for medieomtale i begynnelsen av september 2003, og Økokrim hadde iverksatt etterforskning om mulig overtredelse av straffelovens bestemmelser om korrupsjon, ble advokat Erik Keiserud i Advokatfirmaet Hjort DA engasjert av Statoils styre for å foreta en uavhengig gjennomgang av avtalens faktiske og rettslige sider.

Konklusjonen etter gjennomgangen er at det i tilknytning til konsulentavtalen ikke foreligger grunnlag for straffansvar mot hverken Statoil som foretak eller mot enkeltpersoner i Statoil.

På det tidspunkt konsulentavtalen ble inngått, var Mehdi Hashemi ansatt som leder av Iranian Fuel Consumption Optimizing Organization (IFCOO), som er en organisasjon eid av National Iranian Oil Company (NIOC). Hashemi må trolig anses som en offentlig tjenestemann i Iran, men i kraft av stillingen som leder av IFCOO hadde han ingen innflytelse på iranske myndigheters tildeling av kontrakter innenfor olje- og gassvirksomheten. Det er ikke avdekket tilstrekkelige holdepunkter for at Hashemi påvirket tildelingen av kontrakter i Iran i favør av Statoil på en måte som rammes av bestemmelsene om korrupsjon i den norske straffeloven. Det foreligger heller ikke tilstrekkelig grunnlag for å si at ansatte i Statoil har hatt en oppfatning om at Hashemi skulle påvirke beslutningsprosessene i Iran i strid med norske korrupsjonsbestemmelser.

Ved en gjennomgang av de forhandlingene som ledet frem til at Statoil ble tildelt operatørskapet for offshore-delen av South Pars fase 6 – 8 i Iran, er det ikke avdekket omstendigheter som tyder på at tildelingen var basert på andre forhold enn ordinære forretningsmessige vurderinger. Mehdi Hashemi deltok ikke i disse forhandlingene, og det er heller ikke påvist noen forbindelse mellom ham og de personer som faktisk deltok i beslutningsprosessen på iransk side.

Statoil har også bedt om en vurdering av konsulentavtalen opp mot Statoils interne regelverk om etikk og anskaffelse. Konklusjonen er her at avtalen ikke var i samsvar med Statoils etiske regler, og at heller ikke hensynene bak de interne anskaffelsesreglene ble tilstrekkelig varetatt. Avtalen tilfredsstilte ikke

de krav til åpenhet (transparens) som følger av Statoils etiske regler. Mehdi Hashemis navn skulle ikke fremgå av konsulentavtalen, og den formelle avtalemotparten var et for Statoil ukjent selskap, registrert i et skatteparadis. Dette medførte at det i liten grad ville være mulig for Statoil å etterspore hvem som var den reelle mottaker av det avtalte vederlaget. Fra Statoils side ble det heller ikke foretatt tilstrekkelige undersøkelser knyttet til hvilken omdømmerisiko konsulentavtalen kunne utgjøre for selskapet. Dette har nær sammenheng med at den ordinære prosedyren i Statoils anskaffelsesregler ikke ble fulgt.

En viktig årsak til at Statoils etiske regler og ordinære anskaffelsesregler ikke ble overholdt, synes å være at Statoils toppledelse på et tidlig tidspunkt i prosessen inntok den holdning at det skulle inngås en konsulentavtale med Mehdi Hashemi. Ledelsens standpunkt ble formidlet til den del av organisasjonen som fikk som oppgave å utarbeide konsulentavtalen. Ledelsens holdning og direkte involvering i avtaleinngåelsen førte til at saken ikke ble undergitt en forsvarlig behandling i henhold til Statoils interne regelverk. Dette medførte at ledelsens beslutning om å inngå en avtale som innebar bruk av Hashemi som konsulent ble truffet på et mangelfullt faktisk grunnlag. Det er i første rekke daværende leder for Statoils internasjonale avdeling, Richard Hubbard, som må bære ansvaret for sakens mangelfulle behandling og for at det i ettertid er grunnlag for kritikk mot at konsulentavtalen ble inngått.

Oppdraget fra Statoils styre innebar at det også skulle foretas en gjennomgang og vurdering av Statoils håndtering av saken etter at det ble iverksatt interne undersøkelser i mars/april 2003 og frem til konsulentavtalen ble terminert 10. september 2003. De interne undersøkelsene i denne perioden ble gjennomført i regi av Statoils avdeling Konsernsikring i samarbeid med konsernrevisjonen. Konsernsikring konkluderte på et tidlig tidspunkt med at avtalen burde termineres, noe som også ble meddelt daværende konsernsjef Olav Fjell. Fjell ønsket imidlertid selv å opprettholde avtalen, dog med visse endringer i betalingsmåten. Det er grunnlag for kritikk mot Fjell for hans håndtering av saken internt i Statoil.

Saken burde ha vært forelagt styret på et tidligere tidspunkt, ikke minst på grunn av at beslutningen om å inngå konsulentavtalen var truffet av selskapets toppledelse. Konsernrevisjonen i Statoil har en direkte rapporteringslinje, men saken ble ikke brakt inn for styret. Daværende styreleder i Statoil, Leif Terje Løddesøl, burde også ha tatt et større ansvar for sakens videre behandling, herunder orientert styremedlemmene, etter at saken var blitt presentert for ham i begynnelsen av juni 2003.

2. Oppdraget

2.1 Bakgrunnen for oppdraget

Statoil ASA (heretter Statoil) inngikk 12. juni 2002 avtale med Horton Investments Ltd. (heretter Horton) om rådgivning i forbindelse med Statoils engasjement i Iran (heretter konsulentavtalen eller Horton-avtalen). Selv om konsulentavtalen formelt ble inngått med selskapet Horton, var det hele tiden klart for de involverte at det i praksis var en bestemt person som skulle bistå Statoil med rådgivning, nemlig iraneren Mehdi Hashemi Rafsanjani (heretter Mehdi Hashemi), sønn av Irans tidligere president Ali Akhbar Hashemi Rafsanjani (heretter Rafsanjani senior).

Konsulentavtalen ble omtalt i media i begynnelsen av september 2003, og 10. september 2003 ble avtalen terminert fra Statoils side, i forståelse med Horton.

I ulike medieoppslag ble det reist spørsmål ved om konsulentavtalen i realiteten var en avtale om bestikkelse av offentlige tjenestemenn i Iran. På bakgrunn av medieomtalen iverksatte Økokrim etterforskning i saken. Økokrim tok 11. september 2003 ut siktelse mot Statoil for overtredelse av straffelovens bestemmelser om korrupsjon. Grunnlaget for siktelsen ble 25. september 2003 noe endret og utdypet.¹

US Securities and Exchange Commission (SEC)² innledet på samme tid etterforskning med henblikk på mulige overtredelser av amerikansk lovgivning. Bakgrunnen for SECs undersøkelser var at Statoil, som en følge av at selskapets aksjer er notert på New York-børsen, er forpliktet til å følge deler av amerikansk verdipapirlovgivning. I brev 25. september 2003 anmodet SEC om at Statoil ga nærmere angitte opplysninger og dokumenter i anledning konsulentavtalen, noe som er blitt etterkommet fra Statoils side.

Iranske myndigheter innledet også egne undersøkelser.

Den 1. oktober 2003 ble advokat Erik Keiserud, Advokatfirmaet Hjort DA, engasjert av Statoils styre for å foreta en faktisk og juridisk gjennomgang av

---

¹ Siktelsen av 25. september 2003 er inntatt i pkt. 9 nedenfor.

² SEC er et offentlig tilsynsorgan i USA og kan sammenlignes med Kredittilsynet i Norge. SEC har bl.a. ansvar for å påse at selskaper som er børsnotert i USA, følger Securities Exchange Act of 1934. Denne loven omfatter bl.a. United States Foreign Corrupt Practices Act (FCPA), som omfatter korrupsjonsbestemmelser ("Anti-bribery provisions") og regnskapsbestemmelser ("Books and records provisions").

konsulentavtalen. Advokat Keiserud ble også anmodet om å bistå Statoil i forbindelse med Økokrims etterforskning av saken.

2.2 Oppdraget

Statoils styre utformet i møte 23. oktober 2003 en nærmere konkretisering av oppdraget til advokat Keiserud. Mandatet lød slik:

”Økokrim iverksatte 11. september 2003 etterforskning av konsulentavtalen som Statoil inngikk 12. juni 2002 med Horton Investment Ltd. Kort tid etterpå besluttet Securities and Exchange Commission (SEC) å foreta undersøkelser vedrørende den samme avtalen.

Advokat Erik Keiserud, Advokatfirmaet Hjort, ble 1. oktober 2003 engasjert for å gi en juridisk vurdering av saken som kan danne grunnlag for en redegjørelse fra Statoils side til Økokrim. Den juridiske vurderingen skal også omfatte Statoils håndtering av saken frem til avtalen ble terminert 10. september 2003.

Advokat Keiserud skal rapportere direkte til Statoils styre og han skal utføre oppdraget på en uavhengig basis i forhold til selskapets administrasjon. Det er kun styret som kan gi instruks med hensyn til utføringen av oppdraget.

Selskapets administrasjon vil gi advokat Keiserud tilgang til all informasjon om saken som befinner seg i selskapet og vil for øvrig bistå advokat Keiserud i hans utføring av oppdraget.

Som ledd i oppdraget vil advokat Keiserud bistå selskapet i forbindelse med den etterforskning som er iverksatt av Økokrim. På tilsvarende måte vil advokat Keiserud – i samarbeid med det amerikanske advokatfirmaet Sullivan & Cromwell – bistå selskapet i forbindelse med de undersøkelser som foretas av SEC i anledning saken.”

Advokat Erik Keiserud har i samråd med Statoils styre vært bistått av følgende advokater fra Advokatfirmaet Hjort DA: Advokat/partner Christian B. Hjort, advokat Åsfrid Betten og advokat Halvard Leirvik. Denne gruppen betegnes i det følgende som Hjort, og det brukes vi-form på de vurderingene som fremgår i rapporten. Det presiseres imidlertid at vurderingene gir uttrykk for advokat Erik Keiseruds syn på saken.

Det fremgår av mandatet at Hjort skulle foreta en nærmere gjennomgang og rettslig vurdering av saken. Hjort har – i samråd med Statoils styre – lagt til grunn at det skulle foretas en nærmere vurdering både i forhold til norsk straffelovs bestemmelser om korrupsjon og i forhold til Statoils eget regelverk/egne retningslinjer av betydning for sakens behandling i Statoil. Forholdet til amerikansk lovgivning om korrupsjon m.v. vil derimot ikke bli behandlet i rapporten. Denne avgrensningen er gjort i forståelse med Statoils styre, og etter råd fra det amerikanske advokatfirmaet Sullivan & Cromwell.

Oppdraget har vært begrenset til en gjennomgang av Horton-avtalen. I styremøte 22. september 2003 i Statoil ble det lagt frem en handlingsplan som bl.a. innebar en ekstern revisjon av alle eksisterende kontrakter med rådgivere for internasjonal forretningsutvikling. Etter en foreløpig gjennomgang besluttet Statoils styre 20. november 2003 å foreta en uavhengig undersøkelse av bl.a. internasjonale rådgivnings- og agentavtaler (i tillegg til undersøkelsen av Horton-avtalen). Denne gjennomgangen er ikke omfattet av Hjorts mandat.

2.3 Gjennomføringen av oppdraget

Statoils styre har gitt uttrykk for et klart ønske om at saken skulle bli utredet i sin fulle bredde for å få ”full klarhet”. Oppdraget har vist seg å bli meget arbeidskrevende ettersom det har vært et stort materiale som måtte gjennomgås.

For å etterkomme SECs anmodning om utlevering av dokumenter, har det vært nødvendig å foreta søk i elektronisk lagrede dokumenter hos Statoil. Dette søket ble foretatt i Statoils lokaler av Hjort og representanter fra det amerikanske advokatfirmaet Sullivan & Cromwell.

Hjort har på vegne av Statoil, som siktet i saken, hatt tilgang til Økokrims etterforskningsdokumenter. En vesentlig del av disse dokumentene gjelder avhør av personer i og utenfor Statoil. Økokrim har også foretatt ransaking og beslag av dokumenter hos Statoil og hos enkelte som var ansatt i Statoil da avtalen ble inngått. Økokrim har videre i samarbeid med utenlandsk politi foretatt etterforskning vedrørende de utbetalinger som Statoil har foretatt i henhold til konsulentavtalen.

Hjort har i egen regi gjennomført samtaler med til sammen 42 personer som på ulike måter har tilknytning til sakskomplekset. Disse samtalene var basert på frivillighet fra den enkeltes side, og det ble innledningsvis opplyst fra Hjort at

innholdet i samtalene ville bli gjort kjent for Statoil og at innholdet også kunne bli gjort kjent for norske og utenlandske myndigheter.

For å kunne utføre oppdraget har det videre vært nødvendig å få et visst innblikk i de politiske og økonomiske forholdene i Iran. Det er i den forbindelse gjennomgått en del materiale om Iran og gjennomført samtaler med personer med kunnskap om iransk kultur og politikk.

Statoil inngikk i oktober 2002 avtale med det iranske selskapet Petropars Ltd. om deltagelse i og operatørskap for offshoreutbyggingen av South Pars fase 6 – 8. Det er vist til denne avtalen i Økokrims siktelse 25. september 2003. Vi har derfor også foretatt en nærmere gjennomgang og vurdering av forhandlingene mellom Statoil på den ene siden og Petropars og iranske oljemyndigheter på den annen side som ledet frem til nevnte avtale.

Det fulgte av mandatet at Hjort også skulle bistå Statoil i forbindelse med Økokrims etterforskning. Vi understreker at denne bistanden har vært begrenset til oversendelse av dokumenter på Økokrims anmodning. Vi har dessuten utvekslet informasjon med Økokrim så langt dette kunne skje uten å komme i strid med oppdraget om å foreta en uavhengig gjennomgang av saken.³ Økokrim har fortsatt saken til behandling.

Mandatet omtaler også Hjorts rolle i forbindelse med SECs undersøkelser. Statoil har engasjert det amerikanske advokatfirmaet Sullivan & Cromwell til å bistå selskapet overfor SEC. Det har vært omfattende kontakt – både muntlig og skriftlig – med SEC i forbindelse med oppfølging av SECs anmodning om informasjon. Sakens realitet har ikke vært noe tema i den forbindelse. Hjort har vært holdt løpende orientert om denne kontakten, og har også bistått Sullivan & Cromwell i forbindelse med SECs anmodning om dokumenter. SECs undersøkelser er ennå ikke avsluttet.

---

³ Hjort har overfor Statoils styre understreket at bistand til Statoil i forbindelse med Økokrims etterforskning bare kunne skje så langt det ikke kom i strid med oppdraget om en uavhengig gjennomgang. Dette er akseptert av Statoils styre. Statoils styre har gitt uttrykk for at det ville være ønskelig at Hjorts rapport forelå på et så tidlig tidspunkt at den kunne inngå som en del av grunnlaget for en eventuell uttalelse fra Statoils side til Økokrim. I påvente av Hjorts rapport, har Statoil derfor valgt ikke å gi uttrykk for synspunkter med hensyn til sakens realitet overfor Økokrim. Styret i Statoil har gitt uttrykk for at det ønsker full klarhet rundt konsulentavtalen. Det heter i protokollen fra styremøte 15. september 2003 at styret ”legger vekt på å gi Økokrim all mulig bistand til etterforskningen og understreker at full klarhet i saken er i Statoils interesse.”.

2.4 Utformingen av rapporten

Vi har vektlagt å utarbeide en rapport som er grundig og presis i omtalen av de sentrale faktiske forholdene. Samtidig har det vært ønskelig å begrense den totale lengden, noe som har gjort det nødvendig å sløyfe omtale av begivenheter som etter vår vurdering er mindre sentrale, samt å begrense de mer generelle redegjørelsene f.eks. når det gjelder organiseringen av iransk oljevirkosomhet og utformingen av norske strafferegler om korrupsjon. For å gjøre fremstillingen mer leservennlig, har vi innarbeidet en del bakgrunnsmateriale i form av fotnoter. Rapporten er lagt opp slik at den også skal kunne leses uavhengig av fotnotene. Vi har vært opptatt av at rapporten skal kunne leses uten at man har kunnskap om juridisk terminologi – eller om oljebransjen.

Vi har i samråd med Statoils styre i størst mulig grad unnlatt å navngi enkeltpersoner. Navnene til en del sentrale personer er imidlertid allerede kjent fra medieomtale av saken, og vi har ikke funnet grunn til å anonymisere disse. Vi har dessuten i stor grad valgt å sløyfe detaljerte kildehenvisninger. Dette henger bl.a. sammen med at mye av kildematerialet inngår i etterforskningsdokumentene til Økokrim. Det ville etter vår vurdering være uheldig å sitere fra disse dokumentene så lenge etterforskningen av straffesaken pågår.

3. Kort om Statoils internasjonale engasjement

Statoil har siden begynnelsen av 1990-årene engasjert seg i stigende grad i olje- og gassvirksomhet utenfor Norge, og har deltatt i flere større olje- og gassfunn internasjonalt.⁴ I 2002 var Statoil etablert i fire kjerneområder: Det Kaspiske hav (i hovedsak Aserbajdsjan), det vestlige Afrika (Angola og Nigeria), Vest-Europa (Irland, Færøyene og Storbritannia) og Venezuela. I tillegg vurderte selskapet andre muligheter utenfor kjerneområdene, bl.a. ble det fokusert på Iran.

Høsten 2000 hadde Statoil andeler i en del lete- og produksjonslisenser i utlandet, men ingen operatørskap. Richard Hubbard, som er utdannet geolog, overtok som leder av Statoils forretningsområde Internasjonal Undersøkelse og

---

⁴ Viktig i denne forbindelse er den alliansen som Statoil hadde med British Petroleum (BP) i perioden 1991 – 1999, hvor det ble fokusert på å få tilgang til nye, ikke utforskede leteområder internasjonalt. Alliansen fikk tillatelser i flere undersøkelses- og produksjonsområder, blant annet Angola, Aserbajdsjan, Nigeria, Kasakhstan og Vietnam. Alliansen ble avsluttet i 1999 som en konsekvens av fusjonen mellom BP og Amoco.

Produksjon (INT) i november 2000. Han kom da fra en ledende stilling i British Petroleum (BP). En av oppgavene til Hubbard ble å sikre at Statoil fikk operatørskap i utlandet. Målsettingen – seks operatørskap innen utgangen av 2004 – ble kommunisert internt i Statoil (fra høsten 2001) og eksternt til markedet (fra mai 2002). Selskapets satsing i Iran var i denne sammenhengen viktig.

4. Om Iran

4.1 Om politiske og økonomiske forhold i Iran

På det tidspunkt konsulentavtalen ble inngått, var det alminnelig antatt at Rafsanjani-familien hadde betydelig innflytelse i iransk samfunnsliv. For bedre å forstå bakgrunnen for og rekkevidden av konsulentavtalen, er det derfor nødvendig med en viss innsikt i de rådende politiske og økonomiske maktforholdene i Iran. Nedenfor vil det bli gitt en kort fremstilling av disse forholdene.

Den islamske republikken Iran ble opprettet i mars 1979 etter at en koalisjon av presteskap, venstreorienterte og liberale reformister, studenter m.m. i februar samme året tvang sjahan av Persia til å gå av og forlate landet. Koalisjonen ble ledet av Grand Ayatollah Khomeini.

Det følger av Irans konstitusjon fra 1979 at staten skal ledes av en lærd religiøs jurist, som har som oppgave å påse at landet forblir islamsk og følger islamsk lov. Øverste leder ("Supreme Leader") blir valgt av Ekspertforsamlingen ("Assembly of Experts"), som i dag består av 86 geistlige.⁵ Grand Ayatollah Khomeini ble landets første øverste leder. Han døde i juni 1989, og ble etterfulgt av nåværende øverste leder, Ayatollah Khamenei.

Iran har en valgt nasjonalforsamling ("Majlis"). Nasjonalforsamlingen vedtar det årlige statsbudsjettet, har myndighet til å vedta lover og ratifisere internasjonale avtaler, og kan generelt undersøke enhver sak av interesse for landet.

Iran har videre en valgt president, som leder den utøvende makt. Presidenten velges for fire år ved alminnelig valg, og kan bare bli gjenvalgt én gang.

---

⁵Medlemmene av Ekspertforsamlingen blir valgt for en 8-års periode. Hver provins i Iran velger et bestemt antall geistlige basert på provinsens befolkningsstørrelse. Forsamlingen har sin base i byen Qom syd for Teheran.

Rafsanjani senior var Irans president i perioden 1989 – 1997. Mohamad Khatami ble valgt til president i 1997 og med stort flertall gjenvalgt i 2001.

Vokterrådet ("Council of Guardians"), som kan sammenlignes med et overhus, har som viktigste oppgave å kontrollere at nasjonalforsamlingens lovvedtak er i samsvar med konstitusjonen og islamske læresetninger. Dersom det oppstår uenighet mellom nasjonalforsamlingen og Vokterrådet, vil saken kunne bli forelagt Meglerrådet (se omtale i neste avsnitt), som i tilfelle vil ha det avgjørende ord i saken. Vokterrådet har dessuten en viktig rolle i forbindelse med valg ettersom rådet har kompetanse til å utelukke kandidater som anses som ukvalifiserte til å bli valgt. Av Vokterrådets 12 medlemmer utnevner den øverste leder de 6 geistlige medlemmene, mens lederen av rettsvesenet (som utnevnes av øverste leder) nominerer 12 jurister, hvorav nasjonalforsamlingen velger 6 til Vokterrådet.

Meglerrådet ("Expediency Council") har ikke bare det siste ordet i tilfelle tvist mellom nasjonalforsamlingen og Vokterrådet, men har også myndighet til å endre grunnloven dersom det skulle anses å være nødvendig i regimets interesse. Meglerrådet ledes av Rafsanjani senior. Videre består rådet bl.a. av lederne av landets utøvende myndighet, landets lovgivende myndighet og landets rettsvesen, samt 6 geistlige ledere (ayatollaher).

Styresettet i Iran er preget av at landet både er et demokrati (republikk) og et land styrt etter islamsk lov. Det er et komplisert system (teokrati) hvor ulike fraksjoner kjemper mot hverandre om makten. De politiske skillelinjene går i hovedsak mellom de konservative⁶, med et stort innslag av geistlige, og venstresiden/de reformvennlige.⁷

Etter revolusjonen i 1979 ble alle større industrivirksomheter nasjonalisert, og de fleste lønnsomme bedrifter ble overtatt av staten. Den iranske økonomien besto frem til slutten av 1980-tallet av offentlig sektor, veldedige/religiøse stiftelser og privat sektor. Sistnevnte besto for det meste av den tradisjonelle handelsstanden ("bazaaris") og av rester av borgerskapet fra tiden før

---

⁶ De konservative er i det vesentlige samlet om en forståelse av presteskapets "guddommelige" rett til å styre det islamske samfunnet. Innenriks er de opptatt av gjennomføring av islamske verdier i samfunnet. Utenrikspolitisk er de tradisjonister og ønsker sterke forbindelser med andre, større islamske land. Når det gjelder økonomisk politikk, er de konservative tradisjonelt i favør av en liberalisert markedsøkonomi basert på handel og tradisjonelle strukturer.

⁷ Etter revolusjonen besto venstresiden for en stor del av revolusjonære som ønsket å gjennomføre tilsvarende revolusjon i andre land. Tradisjonelt har venstresiden vært i favør av nasjonalisering og sterk statlig kontroll over økonomien. Det politiske landskapet endret seg under 4. og 5. nasjonalforsamling (1992-2000) ved at venstresiden beveget seg i retning av å kreve politiske reformer i form av ytringsfrihet og demokrati.

revolusjonen. Krigen med Irak (1980-88) bidro til etablering av monopoler innenfor ulike sektorer av industrien, og de fleste av disse monopolene var direkte eller indirekte under kontroll av de tradisjonelle basarene. Etter krigen med Irak gikk Iran inn i en ny fase med gjenoppbygging av den ødelagte industrien og av økonomien. Det ble nødvendig med endringer i den økonomiske politikken, og teknokratene gjorde for alvor sitt inntog i Irans økonomi og politikk. Teknokratene befant seg snart i strid med utøverne av tradisjonell handelsvirksomhet som hadde kontroll med økonomien. President Rafsanjani så imidlertid behovet for en liberalisering av økonomien, og denne liberaliseringen har økt siden 1997-valget da Khatami ble valgt til president. Sistnevnte blir sett på som en reformvennlig teknokrat.

For forståelsen av Irans økonomi er det også viktig å ta i betraktning de såkalte religiøse stiftelsene ("bonyads"). Disse ble etablert etter revolusjonen, med formål å påta seg sosio-økonomiske oppgaver innenfor statssektoren. Stiftelsene har utvidet sin økonomiske virksomhet på en slik måte at de i dag er en viktig økonomisk maktfaktor i Iran. De har tradisjonelt vært dominerende innen handelsnæringen, men har etter hvert også etablert seg innen industrien. De har gjort forsøk på å komme inn på oljesektoren, uten at dette har lyktes i vesentlig grad. Stiftelsene er ikke ansvarlige overfor noe statlig organ, og er underlagt den øverste lederen gjennom hans representanter.⁸

Økonomien i Iran er preget av en problematisk situasjon strukturelt, med en til dels ineffektiv statsforvaltning, en sterk avhengighet av oljeinntekter, og hvor den øvrige (private) del av næringslivet i stor utstrekning kontrolleres av basarene og av de religiøse/veldedige stiftelsene under presteskapets kontroll.

Utenlandske investorer har særlig vist interesse for olje- og gassektoren i Iran. Investeringer er imidlertid blitt vanskeliggjort på grunn av USAs sanksjoner mot landet, som ble besluttet i 1995 og gjennomført i 1996 ved Iranian-Libyan Sanction Act (ILSA). Denne loven innebærer også at ikke-amerikanske selskaper vil kunne bli møtt med sanksjoner fra amerikansk side dersom de foretar investeringer av et visst omfang i Iran.⁹

---

⁸ Den mest fremtredende av stiftelsene er Mostaza fan & Janbazan Foundation (MJF), som fikk som formål å hjelpe lavtlønnede sosiale grupper med mat, lån etc. For å gjennomføre dette ble en rekke eiendeler som ble konfiskert under revolusjonen, overlatt til stiftelsen. Etter kort tid begynte stiftelsen også å gi bistand til familier til krigsveteraner. Stiftelsen er etter hvert tilført store verdier, og har utviklet seg til å bli en av de sterkeste økonomiske institusjoner i Iran. Den består av et konglomerat av selskaper og organisasjoner m.v.

⁹ Amerikanske myndigheter har imidlertid også gitt dispensasjoner fra sanksjonene.

Iranske myndigheter har i de senere år bestrebet seg på å få utenlandske investeringer til landet.¹⁰ Det er likevel fortsatt forbundet med usikkerhet å investere i Iran, noe som ikke minst skyldes den antatte innflytelse som uformelle maktstrukturer spiller i iransk politikk og næringsliv, herunder i oljesektoren.

4.2 Særlig om korrupsjon og om iransk forretningskultur

Korrupsjon er et tilbakevendende tema i Iran. Det har i de senere år vært fremsatt en rekke korrupsjonsanklager, også mot Rafsanjani senior og hans familie.

Korrupsjonen synes å ha mange kilder og har mange former. En årsak kan være at Iran mangler en profesjonell statsforvaltning slik at forfremmelser ofte ikke er knyttet til egen fortjeneste eller arbeid, men mer basert på bekjentskap. Videre er det påstått at de såkalte religiøse stiftelsene, jfr. foran, til dels blir ledet av personer som gjennom stiftelsenes virksomhet har skaffet seg stor personlig rikdom. Privatiseringen av statlig virksomhet etter revolusjonen skal også ha bidratt til beskyldninger om korrupsjon.

Bruken av kommisjon er utbredt i iransk handelsliv. I den vestlige verden kan dette etter omstendighetene har blitt vurdert som et korrupsjonslignende forhold. For å forstå handelskulturen i Iran må man ta i betraktning at det forventes en kommisjon dersom man på en eller annen måte har koblet noen sammen forretningsmessig. Internasjonale selskaper som selger varer eller tjenester til Iran, innkalkulerer gjerne i sine priser en viss prosentandel som er ment å skulle gå til slike mellommenn. Situasjonen blir mer problematisk hvor det dreier seg om utenlandske selskaper som foretar investeringer i Iran, ofte basert på tillatelser fra eller kontrakter med statlige organer. Det er vanskelig å finne plass for en salgskommisjon i forbindelse med investeringer, og det fører til at enkelte utenlandske selskaper får problemer med iranske aktørers forventninger om at transaksjoner inkluderer et kommisjonselement. Iranerne synes å legge til grunn at internasjonale selskaper har god økonomi, og at de oppnår større fortjeneste på sine investeringer enn det som er synlig for iranske aktører og myndigheter. Dette innebærer igjen at iranske aktører kan betrakte transaksjoner som involverer utenlandske selskaper med mistenksomhet, og det

---

¹⁰ I den sammenheng kan det nevnes at Iran i 2002 vedtok en lov om "The Attraction and Protection of Foreign Investments" (FIPPA), hvoretter utenlandske investorer i større grad enn før kan engasjere seg i iransk oljeindustri, og hvor det er foreskrevet tiltak for i større grad å beskytte slike investeringer.

kan gi grunnlag for en oppfatning om at transaksjonen innebærer kommisjon til en iransk mellommann.¹¹

Det finnes visstnok tilfeller hvor flere iranere konkurrerer eller samarbeider om å få tilgang til antatt "avsatte" beløp. Det er også hevdet at aktører på høyt nivå i iransk næringsliv i stedet for å konkurrere om slike beløp, fordeler markedet med å være mellommann for utenlandske selskaper seg i mellom.

Som en følge av kommisjonskulturen er det visstnok ikke uvanlig at utenlandske investorer tilbys ulike former for partnerskap hvor det iranske bidraget vil være bistand til å få tildelt kontrakter mot en andel i den fortjenesten som forventes oppnådd. Kommisjonsbetaling vil kunne skje til den iranske partneren direkte, eller til ulike selskaper eller veldedige stiftelser hvor partneren selv har innflytelse. Det er således antatt at det også innen olje- og gasssektoren finnes godtgjørelser som ikke alene er tuftet på kommersielt grunnlag, og som kan ha sammenheng med tradisjonell iransk handelskultur.

Når det særlig gjelder avgjørelser av større økonomisk rekkevidde som skal treffes av utøvende myndighet, må man ta i betraktning at det synes å være en del av iransk kultur at man i størst mulig grad søker å oppnå enighet selv hvor ulike fraksjoner er involvert. For å få gjennomført et større prosjekt, må man i utgangspunktet overbevise alle deltagerne i prosessen. Den generelle holdningen synes å være at dersom man ikke selv får en fordel av en beslutning, vil man motarbeide den. For den som er motstander av en beslutning, vil en løsning kunne være at det f.eks. blir gitt et bidrag til et formål eller tiltak som vedkommende er tilhenger av og som gjør at vedkommende totalt sett blir fornøyd.

4.3 Olje- og gassvirksomheten i Iran

Iran er OPECs nest største olje- og gassprodusent, og har henholdsvis 9% og 15% av verdens olje- og naturgassreserver. Petroleumsprodukter utgjør ca. 80% av landets eksportinntekter.

Som følge av revolusjonen i 1979 ble alle avtaler med utenlandske firmaer annullert, og landets oljeproduksjon falt dramatisk. Den etterfølgende gisseltakingen på den amerikanske ambassaden i Teheran samme året, krigen

---

¹¹ En slik kommisjon vil kunne være i form av betalte turer til vestlige land, betalinger til veldedige/religiøse organisasjoner, eller betaling for tjenester.

mellom Iran og Irak 1980 – 1988, og den internasjonale boikotten av Iran forsterket problemene, og reduserte iransk oljeproduksjon ytterligere.

Irans petroleumssektor har vært fullt ut kontrollert av staten siden den ble nasjonalisert i 1951. Det iranske oljedepartementet ble etablert i 1981, og fikk bl.a. som oppgave å overvåke landets oljenæring og koordinere petroleumsrelaterte aktiviteter. Det nasjonale oljeselskapet National Iranian Oil Company (NIOC), som ble etablert i 1951, er heleid av Oljedepartementet.¹²

Irans økonomiske utvikling har sin forankring i en serie fem-årsplaner. Beslutning om utbygging av et konkret olje- eller gassfelt må ha grunnlag i vedtak truffet av nasjonalforsamlingen i form av fem-årsplan eller årlig statsbudsjett.

Irans konstitusjon setter forbud mot å gi konsesjoner til utenlandske selskap slik at disse kan eie landets naturressurser. Den fremtidige olje- og gassproduksjonen i Iran er imidlertid i stor grad avhengig av utenlandske investeringer, og behovet for utlendingers investeringer og ny teknologi er erkjent og akseptert av iranske myndigheter. På midten av 1990-tallet ble det besluttet å åpne for utenlandske investeringer innen denne sektoren. Fra Irans side har det samtidig vært viktig å sikre nasjonal deltagelse i utviklingsprosjektene, og det er på den bakgrunn etablert en rekke nasjonale selskaper, jfr. omtale nedenfor.

For å oppnå utenlandske investeringer har utenlandske selskaper blitt invitert til å inngå såkalte buy back-kontrakter (tilbakekjøpskontrakter). Statoil har vist interesse for flere prosjekter hvor det vil være aktuelt å inngå utbyggingskontrakt med iranske oljemyndigheter i form av slike kontrakter. For vurderingen av om det i forbindelse med Horton-avtalen ble foretatt betalinger med sikte på å oppnå slike kontrakter, har det vært nødvendig å gå nærmere inn på systemet for tildeling av disse. For ordens skyld understrekes det at Statoils avtale med det iranske selskapet Petropars om deltagelse i utbyggingen av offshoredelen av South Pars fase 6 – 8 er en såkalt farm in-avtale, jfr. omtale nedenfor.

En buy back-kontrakt er en form for entreprenøravtale (servicekontrakt), mellom et eller flere oljeselskaper og det nasjonale oljeselskapet NIOC om utbygging av f.eks. et oljefelt. Oljeselskapet opptrer som

---

¹² Flere Statoilansatte har beskrevet NIOC som en forening av det norske Olje- og energidepartementet, Oljedirektoratet og Statoil i ett organ.

entreprenør/kontraktør og finansierer prosjektinvesteringene.¹³ Når produksjonen på feltet starter, vil NIOC "kjøpe tilbake" feltet og produksjonsanleggene, og kontraktørens rolle avsluttes. Tilbakebetalingen vil først skje etter at utbyggingen er gjennomført, og vil være knyttet til produksjonsinntekt fra feltet.¹⁴

Som nevnt er Statoils avtale med Petropars vedrørende utbyggingen av South Pars fase 6 – 8 en såkalt "farm in-avtale". Denne kontraktsformen innebærer at Statoil går inn som deltager i en allerede inngått buy back-kontrakt, i dette tilfellet mellom Petropars og NIOC. Rammebetingelsene for farm in-kontrakten vil følgelig allerede være fastsatt, og Statoil måtte forhandle med Petropars innenfor denne rammen, se nærmere pkt. 7.3 nedenfor.

Alle oppstrømsoperasjoner og –aktiviteter i Iran er i utgangspunktet tatt hånd om eller fulgt opp av NIOC og/eller dets tilsluttede enheter. NIOC driver virksomhet gjennom et stort antall datterselskaper og tilknyttede enheter. Det er vanskelig for en utenlandsk investor å få full oversikt over dette selskaps-konglomeratet, dels fordi det stadig skjer endringer, og dels fordi selskapene/enhetene griper over i hverandre.

To viktige operative selskaper som eies av NIOC er *Pars Oil & Gas Company (POGC)* og *Petroleum Engineering & Development Company (PEDEC)*. Disse selskapene har ansvaret for oppfølging av buy back-avtalene for så vidt gjelder utbyggingen av olje- og gassfelt i Iran. POGC har ansvaret for oppfølgingen av de ulike fasene av South Pars-feltet i den Persiske Gulf.

NIOC eier videre *NaftIran Intertrade Company (NICO)*, som ble etablert for å handle med råolje utenfor NIOCs ordinære kanaler. NICO er aktivt med i flere buy back-prosjekter i Iran, og blir ansett som den finansielle armen til NIOC. I 2003 overtok NICO selskapet *Petropars* som tidligere var eid av pensjonsfondene til NIOC og et annet statlig selskap. Petropars er tildelt buy back-kontrakt for utbyggingen av flere av fasene av South Pars, se nærmere pkt. 7.2 og 7.3 nedenfor.

---

¹³ Buy back-avtalene inneholder tre elementer som utgjør den økonomiske rammen for prosjektet: Et kostnadselement (investeringen), et renteelement (på investeringen) og et fortjenesteelement. Fortjenesteelementet er et fastsatt beløp i USD (remuneration fee). Den utenlandske kontraktøren får dekket sine investeringer på feltet, maksimert til kontraktsfestet prosjektkostnad. Kontraktøren får dermed som hovedregel risikoen for kostnadsoverskridelser, mens NIOC tjener på eventuelle innsparinger i forhold til budsjettert investeringskostnad. I motsetning til ordinære investeringer innebærer dette at nåverdien av investeringen for kontraktøren vil øke jo høyere prosjektkostnad det budsjetteres med.

¹⁴ Investerings- eller utbyggingsperioden kan være ca. 4 – 7 år, mens tilbakebetalingsperioden vil være noe lenger.

NIOC har også eierinteresser i ulike entreprenørselskaper, bl.a. *Oil Industry Engineering Company (OIEC)* og *Iranian Offshore Engineering & Construction Company (IOEC)*.¹⁵ Under NIOC hører også forskningsenheter, bl.a. *Research Institute of Petroleum Industry (RIPI)* som Statoil har inngått forskningsmessig samarbeidsavtale med.

En annen NIOC-enhet er *Iranian Fuel Consumption Optimizing Organisation (IFCOO)*, som er av interesse for vår sak fordi den ledes av Mehdi Hashemi. IFCOO arbeider bl.a. med tiltak for å redusere bensinforbruket. Organisasjonens virksomhet synes ikke å ha noen nær relasjon til NIOCs øvrige virksomhet, og organisasjonen er ikke involvert ved tildelingen av kontrakter innen olje- og gassvirksomheten.

Det er vanskelig å få full oversikt over beslutningsprosessen ved tildeling av kontrakter innen olje- og gassvirksomheten i Iran. Prosessen vil kunne variere fra sak til sak, den er gjerne langvarig og involverer flere selskaper/myndigheter.

Den formelle beslutningsprosessen ved tildeling av buy back-kontrakter starter gjerne med en anbudskonkurranse. PEDEC eller POGC vurderer de innkomne anbudene og gir sin anbefaling til NIOCs administrative ledelse. For større transaksjoner forelegges saken deretter for en særskilt komité, før saken går til styret i NIOC. Sistnevnte gir sin innstilling til oljeministeren, som igjen forelegger sin beslutning for The High Council of Economy, et organ som må godkjenne alle buy back-avtaler med utenlandske selskaper. Avtalen må også få tilslutning fra en særskilt komité i nasjonalforsamlingen.

Forhandlings- og beslutningsprosessen vil være enklere ved inngåelse av farm in-kontrakter, men også her vil i praksis myndighetene være involvert, bl.a. fordi en inntreden i en buy back-kontrakt vil kreve godkjenning av NIOC.

I tillegg til de organer som er gitt formell myndighet i beslutningsprosessen, vil også mer uformelle maktstrukturer gjøre seg gjeldende. I mange sammenhenger vil dessuten enkeltpersoners anseelse og makt være av større betydning enn den formelle posisjonen vedkommende har.

---

¹⁵ Mehdi Hashemi har tidligere vært administrerende direktør i IOEC, se pkt. 6.1 nedenfor.

5. Statoils engasjement i Iran

5.1 Statoils virksomhet i Iran

Tidlig på 1990-tallet samarbeidet de tre norske oljeselskapene Statoil, Norsk Hydro og Saga Petroleum om å posisjonere seg i Iran etter at norske og iranske myndigheter inngikk en samarbeidsavtale ("Memorandum of Understanding") i 1990. Statoils forretningsutvikling i Iran ble gjenopptatt i 1998 etter brudd i de politiske og forretningsmessige forbindelsene mellom Norge og Iran på 1990-tallet.¹⁶ Opprinnelig skjedde virksomheten i Iran med Stavanger som base, men i mars/april 2001 etablerte Statoil et eget kontor i Teheran.

I 2000 ble det inngått en avtale mellom Statoil og NIOC hvor partene la opp til et fremtidig samarbeid knyttet til letevirksomhet i nærmere definerte områder, anvendelse av Statoils kunnskaper om økt oljeutvinning i eldre felt, samt et felles teknologiutviklingsprogram innenfor området "gas to liquids" (GTL). Denne og etterfølgende avtaler danner grunnlaget for det samarbeidet som har utviklet seg mellom Statoil og NIOC.

South Pars, som sammen med det tilknyttede gassfeltet på Quatars side er verdens største gassfelt, er ikke uttrykkelig omtalt i samarbeidsavtalen. Siden Statoils gjenopptagelse av forretningsutviklingen i Iran har imidlertid dette feltet vært omfattet med interesse fra selskapets side.¹⁷

Da konsulentavtalen med Horton ble inngått i juni 2002, var Statoil involvert i en rekke prosjekter i Iran. Selv om det på enkelte områder kunne være en viss utålmodighet fra Statoils side, er det vårt inntrykk at det i Statoil sommeren 2002 hersket en rimelig grad av optimisme med hensyn til fremtidig utvikling av forretningsmuligheter i Iran. Statoil hadde et omdømme som innebar at man fra NIOC og øvrige iranske myndigheters side var positive til et fremtidig samarbeid med selskapet. En viktig del av Statoils strategi var å oppnå operatørskap i tilknytning til prosjekter i Iran.¹⁸

---

¹⁶ Norske myndigheter vedtok å bryte de politiske forbindelsene med Iran på grunn av "Nygaard-saken" på midten av 1990-tallet, og regjeringen oppfordret næringslivet til å unngå forretningsutvikling i Iran. I 1998 besluttet den norske regjeringen at forbindelsene med Iran skulle gjenopprettes.

¹⁷ South Pars omtales nærmere nedenfor under pkt. 7.2.

¹⁸ Av notat av 21. juni 2002 til styremøte 1. juli 2002 fremgår det bl.a. at deltagelse i South Pars-utbyggingen etter Statoils mening ville "plassere Statoil i kjernen av Irans største og viktigste energiprojekt."

Under Richard Hubbards ledelse ble det gjennomført flere organisasjonsendringer i INT, som også fikk konsekvenser for Statoils virksomhet i Iran. Disse relativt hyppige endringene skapte til dels uro og misnøye i organisasjonen. Det fremgår bl.a. av en revisjonsrapport fra 2003 at det var manglende fokus på erfaringsoverføring i forbindelse med disse organisasjonsendringene. Dette kommenteres nærmere nedenfor i pkt. 5.2.

5.2 Statoils bruk av konsulenter i Iran og oppbygging av kunnskap om landet

Ved Statoils etablering i Iran oppsto det behov for konsulenttjenester på en rekke områder. Flere av de som var involvert i Statoils satsing i Iran, har understreket nødvendigheten av å ha rådgivere. Bistandsbehovet omfattet alt fra praktiske spørsmål som f.eks. kontoretablering, valg av regnskapsbyrå o.l., til rådgivning om beslutningsprosesser, potensielle samarbeidspartnere, kostnadsnivå, politiske forhold m.v. Statoil har inngått flere avtaler med ulike enkeltpersoner og konsulentfirmaer om rådgivning om politiske og økonomiske forhold i Iran, særlig innenfor olje- og gassvirksomheten.

Hvilken kunnskap ansatte i Statoil hadde om politiske og økonomiske forhold i Iran, er av betydning for vurderingen av hva som dannet bakgrunnen for og hvilke forhold som antas å ha vært motiverende for inngåelsen av konsulentavtalen.

Statoil etablerte tidlig egne team som skulle innhente informasjon om Iran, både generelt og særskilt med henblikk på olje- og gassvirksomheten i landet. En viktig oppgave var også å knytte kontakt med relevante personer og selskaper. For å bygge opp kunnskap om Iran internt i Statoil ble det avholdt en rekke seminarer og møter, og man hadde et bredt nasjonalt og internasjonalt nettverk som ga informasjon om landet. Fra internasjonale konsultentselskaper mottok Statoil rapporter og analyser relatert til Iran. Seminarene og rapportene var tilgjengelige for de ansatte som arbeidet mot Iran.

Det må kunne legges til grunn at den informasjon som tilfløt Statoils ansatte gjennom seminarer, foredrag og rapporter frem til årsskiftet 2001/2002, ga innblikk i sentrale forhold ved Irans politikk og økonomi, herunder kunnskap om landets korrupsjonsproblemer. Informasjonen omfattet også korrupsjonsanklager mot Rafsanjani senior og hans familie. Informasjonen frem til nevnte tidspunkt omfattet imidlertid i liten grad forhold knyttet til de enkelte medlemmer av familien til Rafsanjani senior, herunder Mehdi

Hashemi, eller disses ulike posisjoner i iransk næringsliv og forvaltning. Slik informasjon mottok Statoils ansatte først senere, jf. omtale i pkt. 6 nedenfor.

Det synes imidlertid å ha vært en mangelfull kunnskapsformidling og deling av informasjon om iranske forhold mellom de medarbeidere i Statoil som arbeidet med Iran til ulike tider. Informasjonen om landet synes ikke å ha blitt gjenstand for en felles og systematisert behandling. I 2000-2001 ble stadig flere ansatte involvert i Statoils engasjement i Iran, og hvor fokus i større grad synes å ha blitt rettet mot de forretningsmessige sidene ved en virksomhet i landet. Behovet for en mer formalisert overføring av kunnskap om iranske forhold synes ikke å ha blitt tilstrekkelig vektlagt.

6 Konsulentavtalen med Horton

6.1 Nærmere om Rafsanjani-familien, herunder Mehdi Hashemi

Rafsanjani-familien kommer opprinnelig fra relativt enkle kår i Rafsanjan¹⁹, hvor familien drev jordbruk (dyrking av pistasjenøtter). I årene etter revolusjonen i 1979 har imidlertid familien opparbeidet seg en posisjon som innflytelsesrik og velstående.

Rafsanjani senior²⁰ var en av de viktigste støttespillerene til avdøde Grand Ayatollah Khomeini. Rafsanjani senior var med på å stifte Det Islamske Republikanske Parti, og han var president ("speaker") i den iranske nasjonalforsamlingen ("Majlis") i perioden 1980-1989. Mot slutten av krigen mellom Iran og Irak ble han utnevnt som forsvarssjef, og han oppnådde stor popularitet som den formelt ansvarlige for beslutningen om å avslutte krigen i 1988. Ved presidentvalget i 1989 ble han valgt med en betydelig overvekt av stemmene. Han ble sittende som president i to perioder fram til 1997, da han etter iransk konstitusjon ikke hadde mulighet til å stille til gjenvalg.

Rafsanjani seniors popularitet har avtatt kraftig, noe som bl.a. kom til syne da han i 2000 ikke nådde opp som kandidat ved valget til nasjonalforsamlingen.²¹

---

¹⁹ "Rafsanjani" er således ikke noe slektsnavn, men mer en betegnelse på en person fra stedet Rafsanjan. "Rafsanjani" ble imidlertid innarbeidet i Iran som navn på Rafsanjani senior. "Rafsanjani" brukes således i Iran om faren, mens Mehdi Hashemi visstnok normalt ikke omtales med dette navnet. Ansatte i Statoil har delvis omtalt ham som Junior, dels som Mehdi Hashemi.

²⁰ Rafsanjani senior er født i 1934 og er utdannet teolog.

²¹ Rafsanjani senior stilte som kandidat fra Teheran by. Han ble i første omgang ikke valgt. Ved en ny telling av stemmene ble han valgt inn på den siste (30.) plassen i stemmekretsen.

Rafsanjani senior regnes likevel fremdeles som en betydelig politisk maktfaktor i Iran. Dette henger bl.a. sammen med hans rolle som leder av Meglerrådet²², en posisjon han har hatt siden 1988. Rafsanjani senior har hatt skiftende politisk tilknytning og har av den grunn blitt karakterisert som en politisk opportunist. Han anses i dag som en alliert til de konservative kreftene i iransk politikk.

En rekke medlemmer av Rafsanjani-familien har hatt sentrale stillinger i iransk næringsliv og forvaltning. Rafsanjani seniors eldste sønn, Moshen Hashemi, var stabssjef ved presidentens kontor frem til Rafsanjani senior gikk av. Moshen Hashemi har senere ledet utbyggingen av Teherans metrosystem, et prosjekt som har kostet betydelige beløp, og som har gitt grunnlag for flere korrupsjonsbeskyldninger mot ledelsen.

En nevø av Rafsanjani senior, Ali Hashemi, var viseoljeminister inntil 1997, og har hatt flere stillinger i statsadministrasjonen innen olje- og gassektoren.²³

Det har blitt hevdet at Rafsanjani-familien har skaffet seg en betydelig personlig formue som ledd i den økte handelen med utlandet og gjennom privatiseringen av næringslivet etter revolusjonen. I denne forbindelse har familien også blitt beskyldt for korrupsjon. Det er hevdet at familien gjennom forskjellige selskaper og stiftelser kontrollerer en betydelig industriell virksomhet, men familien selv avviser dette.

Mehdi Hashemi er Rafsanjani seniors nest eldste sønn. Hashemi er født i 1969, og er visstnok utdannet ingeniør innen telekommunikasjon. I farens presidenttid var han ansatt som administrerende direktør i selskapet Iranian Offshore Engineering & Construction (IOEC).²⁴ Han skal i en periode ha vært leder ("President") for den internasjonale forretningsavdelingen i National Iranian Gas Company (NIGC), som er et søsterselskap til NIOC. I forbindelse med at Bijan Zanganeh ble ny oljeminister i 1997, ble det foretatt flere omplasseringer av ansatte, visstnok for å hindre at viktige beslutninger om oljevirkosmheden ble påvirket av krefter utenfor Oljedepartementet. Dette fikk

---

Det var en alminnelig oppfatning at den nye valgtellingen ble manipulert. Etter først å ha proklamert seg som valgt, besluttet Rafsanjani senior å frasi seg plassen.

²² Meglerrådet har bl.a. en viktig rolle i forbindelse med tvister mellom nasjonalforsamlingen og Vokterrådet, se nærmere omtale i pkt. 4.1 foran.

²³ En av Rafsanjani seniors brødre leder etter det vi erfarer en av landets største kobber-gruver. En annen bror var på midten av 1990-tallet leder av landets statseide TV-kanal. Svigersønnen skal være guvernør for Kerman-provisen og en fetter har visst nok en sentral stilling i landets betydelige pistaasjeindustri.

²⁴ IOEC er nevnt i pkt. 4.3 foran.

også konsekvenser for Mehdi Hashemi. Da konsulentavtalen med Statoil ble inngått, hadde Hashemi stilling som leder for NIOC-selskapet Iranian Fuel Consumption Optimizing Organisation (IFCOO),²⁵ en stilling han fremdeles har.²⁶

På bakgrunn av våre undersøkelser må det legges til grunn at på det tidspunkt Statoil-ansatte kom i kontakt med Mehdi Hashemi sommeren 2001, synes det å ha vært alminnelig kunnskap om at Rafsanjani senior og hans familie hadde betydelig innflytelse i Iran, herunder innen olje- og gassvirksomheten. Det forelå også informasjon om at familien var omstridt og at det hadde blitt rettet korrupsjonsanklager mot Rafsanjani senior og hans støttespillere. Men det forelå begrenset informasjon om de enkelte medlemmene av familien, herunder Mehdi Hashemi. Statoilrepresentanter fikk imidlertid mer konkret kunnskap i tiden frem til konsulentavtalen ble inngått i juni 2002, se pkt. 6.2 nedenfor.

6.2 Perioden frem til avtaleinngåelsen

6.2.1 Perioden fram til august/september 2001

Så langt vi har kunnet bringe på det rene, hadde representanter fra Statoil første gang kontakt med Mehdi Hashemi i 1995 i forbindelse med Statoils deltakelse i gassfeltet Shah Deniz i Aserbajdsjan. Hashemi var også til stede i et møte i Teheran i 2000 der Statoil deltok. Den kontakten som fant sted i 1995 og 2000, synes imidlertid ikke å ha noen sammenheng med den senere konsulentavtalen.

Våren 2001 etablerte Statoil en fact finding-gruppe i Iran. Gruppen skulle innhente mest mulig informasjon om Iran, skaffe oversikt over beslutningsprosessene, kostnadsnivå m.m., samt knytte kontakter med sentrale aktører. I midten av mai 2001 ble en av medarbeiderne i denne gruppen oppsøkt av en iraner med forespørsel om Statoil var interessert i å bli introdusert for vedkommendes kontakter. Gjennom denne kanalen ble Statoil først introdusert for en fetter av Rafsanjani senior, og deretter for Mehdi Hashemi personlig. Det første møtet med Hashemi fant sted i mai 2001 i

---

²⁵ IFCOO er omtalt i pkt. 4.3 foran.

²⁶ Det er vanskelig å få fullstendig oversikt over de mange ulike roller Mehdi Hashemi har hatt til enhver tid i iransk oljevirksomhet. Det foreligger imidlertid ingen holdepunkter for at han i de senere år skal ha hatt formelle posisjoner av betydning for tildeling av buy back-kontrakter, eller for den saks skyld godkjenning av farm in-avtaler hvor et nytt selskap går inn som deltaker i en buy back-kontrakt. Et kjennetegn ved Hashemi er at han i perioder synes å ha opptrådt både som kommersiell deltaker og som representant for myndighetene. IOEC var involvert som kommersiell aktør i flere utbyggingsprosjekter mot slutten av 1990-tallet, samtidig som Hashemi var en myndighetsrepresentant ansatt i NIGC og IFCOO.

Teheran. På møtet deltok to personer fra Statoil. Hashemi presenterte seg som styreleder i IOEC, og opplyste også at han var leder av IFCOO. Statoils representanter mottok et visittkort fra Hashemi med IFCOOs og NIOCs logo.

I etterkant av møtet ble kontakten med Mehdi Hashemi diskutert internt blant en del sentrale personer som var involvert i Statoils satsing i Iran. Disse har i ettertid gjennomgående gitt uttrykk for at de på dette tidspunktet var kjent med at Rafsanjani-familien var innflytelsesrik og politisk omstridt. Dette var for øvrig opplysninger som også var fremkommet på et seminar om Midt-Østen som ble holdt i mai 2001 for ansatte i Statoil INT, hvor også temaet korrupsjon i Iran ble behandlet. På seminaret ble det ikke gitt noen opplysninger om Mehdi Hashemi, og de aktuelle personene i Statoil har forklart at de i liten grad hadde konkret kjennskap til Hashemi. Blant de involverte var det i mai/juni 2001 skepsis til fortsatt kontakt med Hashemi, men konklusjonen ble likevel at kontakten skulle videreføres.

I midten av juli 2001 ble det holdt et nytt møte med Mehdi Hashemi i IFCOOs lokaler i Teheran. I dette møtet deltok fire representanter fra Statoil. I møtet skal Hashemi ha gitt uttrykk for at han var rådgiver for den iranske oljeministeren, visstnok innenfor teknologi. I etterkant av møtet ble det besluttet å invitere Hashemi på besøk til Norge. Foranledningen til dette skal ha vært et initiativ fra Hashemi selv.²⁷

I begynnelsen av august 2001 ble ledelsen av Statoil INT, bl.a. Richard Hubbard, muntlig informert om den kontakten man hadde hatt med Mehdi Hashemi. Det ble gitt uttrykk for at dersom kontakten skulle videreføres, burde dette forankres i Statoils toppledelse. Det er noe uklart om Statoils avdeling Konsenssikring på dette tidspunkt ble underrettet om at det var innledet kontakt med en person i Iran, men det synes klart at navnet på personen i tilfelle ikke ble opplyst.²⁸

---

²⁷ Det foreligger et bakgrunnsnotat fra midten av juli 2001 vedrørende kontakten med Hashemi. Notatet er skrevet av en ansatt i Statoil. I notatet heter det bl.a. at man i Iran må ha en "partner" for å oppnå en buy back-avtale. Det fremgår at forfatteren mener at Hashemi er en "riktig" partner. I tilknytning til uttrykket "partner" er det trukket en parallell til bruk av "sponsorer" i Saudi-Arabia. Forfatteren av notatet har i ettertid gitt uttrykk for at han med "partner" siktet til en person som kunne fungere som en lobbyist for Statoil. Notatet ble bl.a. sendt til Tor Ivar Pedersen, som senere undertegnet konsulentavtalen med Horton. Etter det vi kjenner til, skal notatet imidlertid ikke ha vært kjent for Olav Fjell eller Richard Hubbard.

²⁸ I et notat som i begynnelsen av august ble sendt bl.a. til Richard Hubbard og Tor Ivar Pedersen ble det understreket at det var viktig at kontakten med Mehdi Hashemi ble behandlet konfidensielt. Bakgrunnen for dette var visstnok Rafsanjani-familiens kontroversielle stilling i Iran og at det kunne skade Statoil om det ble alminnelig kjent at man hadde kontakt med et medlem av familien. Vi kjenner ikke til at det fra Hashemis side skal ha vært stilt krav om hemmelighold eller gitt uttrykk for at det måtte utvises diskresjon i forbindelse med kontakten med ham.

Mehdi Hashemi besøkte Statoil i Norge i perioden 13. – 17. august 2001.²⁹

I det programmet som Statoil utarbeidet for besøket i Norge, ble Hashemi omtalt som ”President NIOC, Iranian Fuel Cons. Org.”. At Hashemi hadde en forbindelse til NIOC, må således forutsettes å være kjent for alle som leste dette programmet. Tilknytningen skal imidlertid ikke ha vært noe tema i samtaler mellom Statoils representanter. Richard Hubbard har bekreftet at han var kjent med tilknytningen, men at han så på IFCOO som en form for forskningsinstitutt.

Under Mehdi Hashemis besøk i Norge ble det avholdt et separat møte mellom Hashemi og Richard Hubbard. Det fremstår som usikkert hva som ble drøftet i dette møtet. Det foreligger etterfølgende korrespondanse pr. e-post³⁰ som kan indikere at Hashemi i dette møtet på en eller annen måte kan ha gitt uttrykk for at Statoil burde inngå en avtale med ham for å kunne oppnå oppdrag i Iran. Ut fra korrespondansen er det imidlertid ikke mulig å dra slutninger i forhold til detaljene om dette, herunder med hensyn til på hvilken måte Hashemi skulle kunne bidra til at Statoil oppnådde kontrakter.

I etterkant av Norges-besøket overtok Richard Hubbard som Hashemis kontaktperson i Statoil.

Vår gjennomgang av saken viser at kontakten med Mehdi Hashemi frem til august/september 2001 synes å ha vært av forberedende art. Det er ikke fremkommet opplysninger om at partene hadde diskutert nærmere hva slags bistand Hashemi kunne yte, eller et eventuelt vederlag i den forbindelse. Blant dem som var involvert i kontakten med Hashemi på dette stadium, synes det å ha vært mer eller mindre kjennskap til at han tilhørte en kontroversiell familie med stor innflytelse, også innen olje- og gasssektoren, og det var flere som var kjent med at familien hadde vært utsatt for beskyldninger om korrupsjon og sammenblanding av offentlige og egne forretningsinteresser. De fleste som var i kontakt med Hashemi synes også å ha vært oppmerksomme på at han i den aktuelle perioden var ansatt i et selskap eller en organisasjon (IFCOO) som var

---

²⁹ I et bakgrunnsnotat for besøket som ble sendt til Richard Hubbard med kopi bl.a. til Tor Ivar Pedersen ble det gitt uttrykk for – under henvisning til opplysninger fremkommet på Midt-Østen seminaret i mai 2001, se foran – at Rafsanjani-familien kontrollerte kontraktstildeling innenfor olje- og gasssektoren i Iran. Samtidig ble det uttalt at maktbasen til familien synes å ha blitt redusert. Mehdi Hashemis innflytelse ble også omtalt. I forbindelse med oversendelse av notatet ble det opplyst at Hashemi var rådgiver til den iranske oljeminister.

³⁰ En medarbeider i Statoil omtalte i en e-post at Richard Hubbard mottok et budskap – ”message”. Det het videre at budskapet ikke var blitt gjort kjent for de øvrige i organisasjonen. (“We are keeping it off the team”.)

en del av NIOC-systemet. Som det vil ha fremgått foran, hadde Statoil nær kontakt med NIOC i forbindelse med arbeidet med ulike prosjekter i Iran.

6.2.2 Perioden august/september 2001 – juni 2002

I midten av oktober 2001 ble det avholdt et møte mellom Mehdi Hashemi, Richard Hubbard og en annen person fra Statoil på et hotell i Stockholm. I dette møtet skal Hashemi ha vært oppsatt på å selge sine tjenester til Statoil. Det var imidlertid ikke snakk om tjenester i form av å sikre kontrakter, men tjenester som i råd om skattespørsmål, lov- og regelverk, kostnadsspørsmål m.m. Statoils representanter påpekte i møtet bl.a. at alle eventuelle avtaler måtte være basert på gjennomsiktighet (transparens), og at Statoil hadde strenge, interne etiske regler.³¹

Det synes ikke som om Richard Hubbard involverte andre Statoil-medarbeidere (utover vedkommende som var til stede i Stockholm) i forhandlingene med Hashemi. Det ble imidlertid tatt kontakt med en britisk konsulent, som kom med enkelte innspill i forhold til hvordan man burde gå frem i forhandlingene med Hashemi. Konsulenten ga bl.a. uttrykk for at Hashemi hadde stor makt og innflytelse på energisektoren i Iran, men uten at dette ble dokumentert eller begrunnet nærmere. Richard Hubbard synes ikke å ha rådført seg med sin egen organisasjon, selv om det i Statoil var nedlagt betydelig arbeid med å innhente informasjon om forholdene i Iran, jfr. pkt. 5.2 foran.

Det ble avholdt et nytt møte med Hashemi i Geneve i slutten av november 2001. Fra Statoils side møtte Hubbard og vedkommende som hadde vært med under det tidligere møtet i Stockholm. Et tredje forhandlingsmøte ble avholdt i Frankfurt i desember 2001 hvor Richard Hubbard var eneste representant fra Statoil.

I forbindelse med møtene fikk Statoils representanter se to kontrakter som tidligere skulle ha vært inngått med andre oljeselskaper. Begge disse avtalene, som gjaldt konsulentbistand, var basert på ”suksesshonorar”, dvs. at konsulentvederlaget var avhengig av at oljeselskapet oppnådde kontrakter i Iran.³²

---

³¹ Opplysningene bygger på forklaringene til Statoils representanter.

³² En av disse avtalene var knyttet opp mot et prosjekt innenfor South Pars-feltet. Godtgjørelsen til konsulenten var på USD 40 millioner dersom det ble inngått avtale mellom det aktuelle oljeselskapet og NIOC.

I denne perioden ble det via e-post gitt ytterligere informasjon om Iran til en rekke ansatte i Statoil, herunder til toppledelsen i Statoil INT. Informasjonen gjaldt i første rekke situasjonen generelt i Iran, men det ble også gitt informasjon om Mehdi Hashemi og Rafsanjani-familien og i den forbindelse opplysninger om korrupsjonsbeskyldninger mot familien. I hvilken grad de enkelte involverte leste dette materialet, er imidlertid usikkert.

Richard Hubbard mottok i desember 2001 pr. telefaks flere avtaleutkast fra "MR (your friend in Teheran)".³³ Disse utkastene var basert på at Statoil skulle motta ytelse i form av rådgivning ("consulting agreement") og andre tjenester ("service contract") og at Statoils betalinger skulle utløses når selskapet inngikk kontrakt for et prosjekt, såkalt suksesshonorar. I et utkast var det lagt opp til et honorar tilsvarende 5 % av vederlaget for prosjekter som ble forhandlet med NIOC.³⁴ Det foreligger også utkast der det er henvist til konkrete prosjekter i Iran som var av interesse for Statoil.

Vi er ikke kjent med om det foreligger noe skriftlig svar fra Statoil på de mottatte kontraktsforslagene. Ifølge Richard Hubbard var det uaktuelt for Statoil å akseptere forslag til avtale basert på suksesshonorar, noe som skal ha blitt meddelt muntlig til Mehdi Hashemi. Olav Fjell, som ble orientert om det fremsatte forslag om suksesshonorar, ga uttrykk for at han ikke kunne akseptere en slik avtale.

Den 14. januar 2002 ble det utarbeidet et notat til daværende konsernsjef Olav Fjell vedrørende forhandlingene med Mehdi Hashemi. Et utkast til notatet ble utarbeidet av den medarbeideren som tidligere hadde deltatt i møter med Hashemi. Utkastet, som også ble forelagt den tidligere nevnte engelske konsulenten som Hubbard på dette tidspunkt rådførte seg med, ble med enkelte mindre endringer sendt fra Richard Hubbard til Fjell. Notatet navngir ikke Hashemi, men Fjell var kjent med at det var snakk om sønnen til den tidligere presidenten i Iran. Det fremgikk av notatet at Hashemi hadde foreslått betaling basert på suksesshonorar. Det fremgikk også at Hashemi bl.a. ønsket betaling i form av bidrag til veldedige formål, og at Hashemi ikke skulle være avtalepart personlig. Ifølge notatet hadde Hashemi foreslått en tre-årig avtale med et

---

³³ Det må anses på det rene at avsenderen var Mehdi Hashemi.

³⁴ I en telefaks fra Mehdi Hashemi 11. desember 2001 ble det presentert et avtaleforslag med en relativt detaljert og komplisert angivelse av betalingsstrømmen fra Statoil. Et hovedtrekk var at betalingsplikt skulle utløses når en kontrakt for et prosjekt ble inngått av Statoil, samt at det skulle foretas kvartalsvis betaling så lenge prosjektet varte. En betydelig del av betalingene skulle skje i form av bidrag til veldedige formål ("charities and good causes") utpekt av konsulenten.

selskap registrert i Storbritannia, kombinert med en ti-årig avtale med et oversjøisk selskap.

I notatet til Olav Fjell ble det påpekt at forslaget fra Hashemi innebar klare risikoelementer for Statoils renommé, blant annet bruken av selskaper som var registrert utenfor Iran, den tidsmessige lengde på avtaleforholdet og den totale økonomiske rammen. En risikofaktor som også var nevnt, var Hashemis familierelasjon til offentlige nøkkelpersoner i Iran. Hashemis egen posisjon, herunder hans formelle tilknytning til NIOC, ble imidlertid ikke omtalt. I notatet ble det understreket at Statoil ville gjøre det klart for Hashemi at avtalen med ham måtte være transparent (gjennomsiktig), og at Statoil måtte ha anledning til å navngi Hashemi som selskapets konsulent.³⁵

Notatet som Olav Fjell mottok, ga etter vår vurdering en noe misvisende fremstilling av situasjonen, idet det ble holdt tilbake opplysninger om Hashemis formelle og uformelle posisjon i Iran. Det ble heller ikke problematisert at Hashemi tilhørte en familie med antatt stor innflytelse i Iran, også innenfor olje- og gassektoren, at familien var politisk kontroversiell, og at familien var nevnt i forbindelse med korrupsjonsbeskyldninger. Dette var opplysninger som hadde relevans i forhold til den potensielle faren som lå i at Statoil senere kunne bli beskyldt for korrupsjon. For øvrig er det vår vurdering at notatet inneholdt opplysninger som i seg selv burde gi grunnlag for betydelig skepsis i forhold til å inngå en avtale med Hashemi. Dette gjaldt ikke minst opplysningene vedrørende utformingen av Hashemis egne avtaleutkast og hans henvisning til lignende arrangementer med andre oljeselskaper.

Etter at Olav Fjell hadde mottatt notatet, ble det avholdt et møte på Fjells kontor. Det foreligger sprikende forklaringer om innholdet i møtet og om hvilke personer som faktisk var til stede. Etter vår vurdering har dette imidlertid mindre betydning.³⁶ Det er på det rene at Fjell i dette møtet ga klarsignal til å gå videre med forhandlingene med Hashemi innenfor en kostnadsramme på USD 15 millioner. Det var en forutsetning fra Fjells side at kontrakten med Hashemi skulle utarbeides av Statoils juridiske avdeling. På denne måten mente Fjell at Statoils generelle krav til avtaler, herunder kravet til gjennomsiktighet (transparens), ville bli varetatt.

Det foreligger e-postmateriale som viser at Statoils juridiske avdeling (Juridisk) var kontaktet av Statoil INT vedrørende den mulige konsulentavtalen

---

³⁵ Som vi vil komme tilbake til senere, ble disse forholdene ikke varetatt i den endelige avtalen med Hashemi.

³⁶ Det er i alle fall klart at Olav Fjell og Richard Hubbard var til stede i møtet.

allerede i midten av november 2001. En henvendelse til lederen for Juridisk ble videreformidlet til en annen advokat i avdelingen. Denne advokaten sendte Statoil INT en form for standardkontrakt, basert på en tidligere avtale som Statoil hadde inngått om rådgivning i Iran.³⁷ Det synes også som om nevnte advokat gjennomgikk et avtaleutkast som Richard Hubbard hadde mottatt fra Mehdi Hashemi.

Utover våren 2002 ble det utvekslet en rekke avtaleutkast mellom Statoil og Hashemi. I sluttfasen ble det benyttet e-post mellom partene, men da slik at Hashemi var representert ved Abbas Yazdi.³⁸ Ifølge advokaten som håndterte saken hos Statoil, var identiteten til konsulenten aldri noe tema. Vedkommende advokat har opplyst at han oppfattet de ytre rammene for kontrakten som lagt av Olav Fjell og Richard Hubbard, og at oppgaven hans var begrenset til å sy sammen en avtale innenfor disse rammene.

Dersom meningen var at Juridisk skulle foreta en full og uavhengig gjennomgang av avtaleinngåelsen, ble saken etter vår vurdering presentert på en ufullstendig måte for avdelingen. At inngåelsen reiste særskilte problemstillinger knyttet til bl.a. omdømmerisiko for Statoil, ble aldri presentert som noe tema for Juridisk. Det hadde etter vår oppfatning vært naturlig om denne problemstillingen ble presentert i tilknytning til at Juridisk fikk oppdraget. Det hadde også vært naturlig at Statoils avdeling Konsemsikring ble varslet om problemstillingen.³⁹ Slik saken ble håndtert av ledelsen i Statoil INT, kom man i en situasjon der ingen enhet i Statoil følte ansvar for at de nødvendige undersøkelser ble foretatt i forkant av avtaleinngåelsen. Dette må ses i sammenheng med at Statoils ordinære anskaffelsesprosedyrer ikke ble fulgt, se omtale i pkt. 10.3 nedenfor.

Frem til juni 2002 ga Juridisk diverse innspill som særlig gjaldt kontraktsbeløpet, varigheten av kontrakten og muligheten for oppsigelse/hevning fra Statoils side. Disse innspillene ble i liten grad tatt hensyn til av ledelsen i Statoil INT.

---

³⁷ Denne avtalen gjaldt en konsulent som Statoil hadde brukt i flere år i Iran, og som i den aktuelle perioden var uten tilknytning til NIOC. Det har versert full åpenhet om bruken av denne konsulenten.

³⁸ Abbas Yazdi er født i 1969 i Iran og har siden midt på 1990-tallet bodd i London hvor han visstnok har drevet forretningsvirksomhet gjennom flere selskaper eid av ham selv. Han var eier av Horton Investments Ltd. som senere ble Statoils formelle avtalemotpart. Yazdi er etter det opplyste en ungdomsvenn av Mehdi Hashemi.

³⁹ Se note 56 nedenfor om Konsemsikrings oppgaver. Det foreligger motstridende opplysninger om hvilken informasjon Konsemsikring mottok muntlig, bl.a. i forhold til om navnet Mehdi Hashemi i det hele tatt ble opplyst. Det er under enhver omstendighet på det rene at Konsemsikring ikke mottok noe oppdrag i forhold til å vurdere premisene for inngåelsen av en avtale med Hashemi.

I de siste avtaleutkastene som Juridisk hadde til vurdering, var avtalemotparten angitt som Wedgewood Holdings Ltd., med adresse i Storbritannia. I den endelige avtalen var avtalemotparten endret til Horton Investments Ltd., med adresse på Turks & Caicos Islands, et skatteparadis i Det karibiske hav. Det kan synes som om denne endringen ble foretatt ensidig av Abbas Yazdi. De personer fra Statoil som var til stede i forbindelse med undertegning av avtalen, har opplyst at de enten ikke var oppmerksom på hvem som var angitt som avtalemotpart, eller at de på det tidspunkt iallfall ikke satt med nærmere opplysninger om selskapet Horton Investments Ltd.

Det fremstår etter vår mening som underlig at Statoil kunne inngå en avtale med et kontraktsbeløp på USD 15,2 millioner og en varighet på 11 år uten at selskapet var klar over hvem som formelt var avtalemotpart. Det synes imidlertid ikke å ha hersket tvil blant de involverte om at den personen som i praksis skulle yte Statoil rådgivning i henhold til avtalen, var Mehdi Hashemi, som også selv var til stede ved undertegningen.

Tor Ivar Pedersen i Statoil INT signerte konsulentavtalen på vegne av Statoil. Han hadde stilt som vilkår for å signere at det skulle foreligge en fullmakt til ham fra ledelsen. Slik fullmakt ble gitt av Olav Fjell 11. juni 2002. Fullmakten var utformet av Statoil INT og ble sendt Fjell via lederen for Juridisk.⁴⁰

Konsulentavtalen ble undertegnet i London 12. juni 2002. Til stede fra Statoils side var Richard Hubbard, hans personlige assistent og Tor Ivar Pedersen. Avtalemotparten var representert ved Mehdi Hashemi og Abbas Yazdi. Det var sistnevnte som signerte avtalen for Horton.

6.3 Konsulentavtalen – avtalemotpart og innhold

6.3.1 Den formelle avtalemotparten (Horton Investments Ltd.)

Ved kontraktsinngåelsen hadde ingen i Statoil noe kjennskap til selskapet Horton Investments Ltd., jfr. pkt. 6.2.2 foran. Ingen av de sentrale aktørene synes for øvrig å ha viet den formelle motparten noen oppmerksomhet. De

---

⁴⁰ Fullmakten lyder slik: "Tor Ivar Pedersen has the power of attorney to sign a consultancy contract related to Iran on behalf of Statoil ASA for 15 million USD over a 10 year period." Fullmakten angir ikke navnet på avtalemotparten, og den var heller ikke knyttet opp mot noen bestemt avtaletekst. Olav Fjell fikk ikke forelagt noe utkast til avtaledokument samtidig med at fullmakten ble signert, noe som imidlertid visstnok ikke er uvanlig, se for øvrig pkt. 10.3.3 nedenfor om Statoils fullmaktsregler.

opplysningene vedrørende Horton som gjengis i dette avsnittet, er således innhentet i ettertid.

Horton ble 5. februar 2002 registrert i selskapsregisteret på Turks & Caicos Islands, en karibisk øygruppe som er underlagt britisk suverenitet på samme måte som f.eks. Cayman Islands. Øygruppen har indre selvstyre under en britisk guvernør. Horton har – slik det fremgår av konsulentavtalen – postadresse på Turks & Caicos Islands. Etter de opplysninger som foreligger, kan det legges til grunn at Horton er et såkalt "single purpose" selskap, dvs. et selskap opprettet utelukkende for å være formell avtalemotpart til Statoil i denne avtalen, og det foreligger ingen opplysninger om annen aktivitet i selskapet. Selskapets registrering og postadresse synes motivert ut fra skattemessige hensyn.⁴¹

Abbas Yazdi har overfor representanter for Statoil opplyst at han er eeneier av Horton. Horton skal ikke ha hatt noen egen bankkonto, revisor eller regnskap. Statoils betalinger til Horton gikk til en bankkonto i den sveitsiske banken Credit Suisse Private Banking Geneva. Kontoen tilhører et annet selskap, Dillinger Company Finance Inc. (heretter Dillinger). Dette selskapet, som er registrert på De britiske jomfruøyene 19. januar 1998, skal også tilhøre Abbas Yazdi.

6.3.2 *Innholdet i konsulentavtalen*

Kontraktsdokumentet var på seks sider, skrevet på engelsk. Avtalen var gitt virkning fra 1. januar 2002, dvs. ca et halvt år forut for signeringen.

Et generelt kjennetegn ved avtalen var at angivelsen av konsulentens plikter fremsto som lite presis. Det het således at konsulenten skulle gi skriftlige og muntlige orienteringer om nærmere angitte forhold etter forespørsel fra Statoil, uten at det fremgikk noe om hyppigheten eller omfanget av slike orienteringer.⁴²

---

⁴¹ Det er etter vår vurdering ikke grunn til å tro at Horton er noe reelt konsulentselskap med egne eksperter innen ulike fagområder – selv om dette har blitt hevdet av enkelte. Etter vår mening ble Horton brukt som avtalemotpart for å unngå at Mehdi Hashemi skulle kunne knyttes til selve avtaledokumentet. Det er ikke holdepunkter for at Statoil har mottatt rådgivning fra andre enn Mehdi Hashemi personlig.

⁴² Rådgivningen skulle bl.a. gjelde lovgivning om olje- og gassvirksomhet i Iran, større olje- og gassprosjekter, endringer i buy back-kontrakter, gassforbruket i Iran m.v.

Kontrakten hadde en varighet på 11 år, og Statoils samlede betalingsforpliktelse var på USD 15 200 000, jfr. kontrakten pkt. 3 og 4.⁴³

Etter kontrakten pkt. 7 pliktet konsulenten å avstå fra å ha lignende kontrakter med tilsvarende selskaper. Det synes på det rene at den formelle avtalemotparten – Horton – ikke har hatt andre kontrakter. Vi er ikke kjent med om Mehdi Hashemi personlig har hatt lignende avtaler med andre oljeselskaper parallelt med avtalen med Statoil.

Etter kontrakten pkt. 8 var begge parter pålagt taushetsplikt om eksistensen og innholdet av avtalen. Kontrakten kunne i utgangspunktet ikke sies opp av noen av partene.⁴⁴

6.4 Gjennomføring av konsulentavtalen

6.4.1 Statoils ytelser

Statoil foretok 26. juni 2002 en utbetaling på USD 200 000 til Horton, i samsvar med forfallsdato i konsulentavtalen. I forkant av denne utbetalingen ble kontrakten registrert i Statoils kontraktsdatabase. Ved registreringen ble kontrakten tildelt et PO-nummer (Purchase Order Number).⁴⁵

Statoil foretok dessuten en utbetaling på USD 5 000 000 23. januar 2003. Denne betalingen var forsøkt gjennomført 16. januar 2003, men ble da stanset i

---

⁴³ Det fremgikk av kontrakten pkt 4 (a) at USD 5 200 000 skulle betales som vederlag for arbeid utført det første kontraktsåret, samt for arbeid utført forut for avtaleinngåelsen. Det var angitt at USD 200 000 skulle forfalle til betaling 14 dager etter kontraktsinngåelse, mens USD 5 000 000 skulle forfalle 31. desember 2002. Det het videre at i perioden 1. januar 2003 – 31. desember 2012 skulle Statoil betale USD 1 000 000 årlig, med forfall 30. juni hvert år.

⁴⁴ Statoil hadde mulighet til å avslutte avtalen når selskapet hadde avvirket sin virksomhet i Iran relatert til prosjekter vedrørende olje og gass (offshore) eller GTL (Gas to Liquid). Statoil var også gitt mulighet til å avslutte avtalen dersom det forelå vesentlig kontraktsbrudd fra konsulenten, men dette må etter vår vurdering anses som en beføyelse ved kontraktsbrudd som man trolig ville ha hatt etter engelsk rett uten eksplisitt omtale i kontrakten (avtalen reguleres av engelsk bakgrunnsrett). Dersom Statoil urettmessig sa opp avtalen før utløpet av avtaleperioden, hadde konsulenten rett til å få utbetalt ikke bare vederlag som var forfalt på oppsigelsestidspunktet, men også resterende vederlag som konsulenten ville ha hatt rett til dersom avtalen ikke var blitt avsluttet før utløpet av den avtalte 11-års perioden.

⁴⁵ Ifølge Statoils regler for anskaffelse skal slik registrering normalt skje i forkant av kontraktsinngåelsen, og Statoils anskaffelsesenheter skal gis mulighet til å evaluere kontrakten, se pkt. 10.3 nedenfor. Anskaffelsesenheten godtok likevel å tildele konsulentavtalen et PO-nummer på bakgrunn av den fullmakten som Olav Fjell hadde gitt til kontraktsinngåelsen.

banksystemet fordi Horton var oppført som betalingsmottaker mens konto innehaver var selskapet Dillinger.⁴⁶

Den 30. juni 2003 forfalt ytterligere USD 1 000 000 til betaling, men dette beløpet ble aldri utbetalt fra Statoils side, trolig på grunn av de interne undersøkelser som var iverksatt i tilknytning til avtalen, se pkt. 8 nedenfor. Horton sendte heller ikke noen faktura på beløpet. Da partene senere ble enige om å terminere avtalen, var man også enige om at denne betalingen skulle utgå.

Vi er kjent med at utenlandsk politi har gjennomført undersøkelser vedrørende den bankkontoen i Sveits som Statoil foretok utbetalinger til. Etter det vi erfarer, har det ikke fremkommet holdepunkter for at midlene er overført videre til personer, stiftelser eller organisasjoner i Iran som kan settes i forbindelse med tildelingen av operatørskapet for South Pars fase 6-8 til Statoil. Midlene synes å ha blitt disponert av Abbas Yazdi til fordel for seg selv og sin familie, og det skal heller ikke foreligge indikasjoner på at Mehdi Hashemi er blitt tilført midler som stammer fra Statoils utbetalinger i henhold til konsulentavtalen.

6.4.2 Hortons ytelser

Konsulentavtalen var utformet slik at Horton på forespørsel pliktet å bistå Statoil med rådgivning om nærmere angitte forhold. Omfanget av Hortons ytelser var således langt på vei avhengig av i hvilken grad Statoil ønsket å gjøre bruk av konsulenttjenestene.

Så langt vi kjenner til, foreligger det bare to skriftlige henvendelser fra Statoils side med anmodning om bistand fra Hashemi. Begge disse henvendelsene kom i mai 2002 i forbindelse med Statoils forhandlinger med det iranske selskapet Petropars vedrørende deltagelse i utbyggingen av South Pars fase 6-8,⁴⁷ dvs. i forkant av at konsulentavtalen ble signert. I to e-poster fra henholdsvis Tor Ivar Pedersen og Richard Hubbard ble Hashemi informert om hvilke problemstillinger som var særlig fremme i forhandlingene med Petropars, herunder bl.a. det forhold at Statoil ønsket at NIOC skulle gi en finansiell garanti for Petropars' forpliktelser. Vi kjenner ikke til om Hashemi besvarte disse henvendelsene skriftlig. Hashemi skal muntlig ha gitt uttrykk for at Statoil ikke hadde mulighet til å oppnå en slik garanti fra NIOC. Det foreligger

---

⁴⁶ Tilsvarende var tilfellet for den første betalingen, uten at denne ble stanset av noen av de involverte bankene.

⁴⁷ Se nærmere pkt. 7.3 nedenfor.

ikke opplysninger om hvordan Hashemi for øvrig forholdt seg til forespørselene i de nevnte e-poster fra Statoil.

Statoil mottok i svært begrenset grad skriftlig materiale fra Horton/Hashemi. På nyåret 2003 fikk Statoil overlevert en rapport om gassbruk i Iran. Statoil mottok også en rapport om LNG⁴⁸ fra Midt-Østen til ulike markeder. Ingen av rapportene ble vurdert som særlig relevante fra Statoils side, og de ble ikke distribuert videre i Statoils organisasjon.

Rådgivningen fra Mehdi Hashemi skjedde hovedsaklig muntlig.⁴⁹ Richard Hubbard var med på de fleste møtene, og som regel var det i tillegg minst en annen representant fra Statoil til stede. Basert på forklaringer fra de som var til stede i slike møter, er det vårt inntrykk at de fleste møtene var relativt korte (1-2 timer). Det synes ikke som om det ble gjort spesielle forberedelser til møtene, og innholdet i samtalen var forbeholdt Hubbard og hans nærmeste medarbeidere. De forklaringer som er gitt om møtene, tyder på at Hashemi i begrenset grad ga opplysninger som ikke var tilgjengelige i Iran på annen måte. I tillegg formidlet han en del synspunkter og råd vedrørende konkrete prosjekter som Statoil arbeidet med i Iran. På grunnlag av våre undersøkelser synes det å ha vært et klart misforhold mellom verdien av de rådgivningstjenester som Statoil rent faktisk mottok, og det honorar som skulle betales i henhold til kontrakten. Dette misforholdet kan skyldes at Statoil ikke foretok de nødvendige vurderinger av vederlagets størrelse i forkant av avtaleinngåelsen. Misforholdet kan også henge sammen med at Statoil anså det som viktig å etablere en kontakt med Hashemi fordi han hadde gode kontakter innen iransk olje- og gassvirksomhet. At man var opptatt av å knytte kontakter, behøver ikke å indikere at Statoil også anså korrupsjon som en mulighet. Dette vil bli behandlet nedenfor i pkt. 9.2.

6.5 Terminering av konsulentavtalen

I perioden april – august 2003 pågikk det interne drøftelser i Statoil i forhold til den videre kontakten med Hashemi, se nærmere pkt. 8 nedenfor. Olav Fjells holdning var at avtalen skulle videreføres, men slik at det skulle gjøres endringer knyttet til hvem som skulle være avtalemotpart og til prosedyren for Statoils betalinger.

---

⁴⁸ LNG er nedkjølt naturgass, kondensert til flytende form.

⁴⁹ Det var ingen faste rutiner for føring av referater fra møtene med Hashemi, og det foreligger ingen oversikt over det totale antallet møter. Det kan synes som om møtene ble holdt omtrent på månedlig basis. Møtene ble arrangert i London, Frankfurt, Dubai, Teheran, Stavanger og Oslo, ofte med kort forvarsel.

Den 6. september 2003 ble det avholdt et møte mellom Richard Hubbard og Abbas Yazdi. I møtet skal sistnevnte ha akseptert å registrere Horton i Storbritannia i stedet for på Turks & Caicos Islands og bruke en bankkonto i Storbritannia i stedet for i Sveits.

På bakgrunn av presseoppslag ble deretter hele konsulentavtalen gjennomgått i et møte i Statoils konsernledelse 8. september 2003. I møtet ble det besluttet å kansellere avtalen.⁵⁰ I et møte 10. september 2003 mellom representanter fra Statoil og Abbas Yazdi ble det oppnådd enighet om å terminere avtalen.⁵¹

7. Tildeling av operatørskap for South Pars fase 6 – 8

7.1 Innledning

I Økokrims siktelse av Statoil er det lagt til grunn at det foreligger en sammenheng mellom konsulentavtalen og tildelingen av operatørskap for offshoredelen av utbyggingen av South Pars fase 6 – 8 til Statoil. Det er derfor nødvendig også å gå nærmere inn på de forhandlingene som i den forbindelse ble gjennomført mellom Statoil på den ene siden og Petropars og iranske oljemyndigheter på den annen side.

7.2 Kort om South Pars

Som tidligere nevnt er South Pars, sammen med et tilknyttet gassfelt på Qatars side, verdens største gassfelt. Over gassfeltet ligger et oljefelt i et separat reservoar. Med sikte på en trinnvis utbygging er den iranske delen av gassfeltet delt opp i 25 blokker, betegnet som fase 1, fase 2 osv. Etter det vi har fått opplyst, er det pr. i dag inngått utbyggingskontrakter for 11 av blokkene. Det iranske selskapet Petropars ble i 1997 tildelt utbyggingskontrakten for South Pars fase 1, og i 2000 ble det tildelt en tilsvarende kontrakt for South Pars fase 6 – 8. I tillegg har selskapet en 40% andel i South Pars fase 4 – 5. South Pars fase 2 – 3 ble i 1997 tildelt Total Fina Elf sammen med to andre selskaper.

---

⁵⁰ Ifølge Olav Fjell var beslutningen basert på to forhold: For det første at Richard Hubbard i et intervju med Dagens Næringsliv hadde opplyst at det ikke var noen finansiell sammenheng mellom Horton og Mehdi Hashemi. For det andre hadde en ansatt i Statoil forklart at han i et møte med Hashemi hadde følt press i retning av å bruke en bestemt leverandør i Iran.

⁵¹ Statoil tok i etterkant av møtet forbehold om å kreve tilbakebetaling av USD 5 200 000 som allerede var betalt til Horton. Noe krav om tilbakebetaling har imidlertid ikke blitt fremsatt. Det er fra Hortons side ikke fremmet noe krav om betaling for bortfallet av fremtidige ytelser.

Utbyggingen av South Pars fase 9 og 10 ble gjenstand for anbudsrunde i 2000 – 2001. Statoil, som høsten 2000 hadde prekvalifisert seg som anbyder for deltagelse i denne utbyggingen, leverte i april 2001 et begrenset anbud. I etterfølgende samtaler med NIOC ble Statoil anbefalt å utarbeide et revidert tilbud, noe Statoil gjorde i november 2001. På grunn av etterfølgende endringer i konseptet, ble imidlertid dette prosjektet senere lagt bort for Statoils del.

South Pars fase 1 var sommeren 2002 under utbygging, men det var betydelige forsinkelser. Det var i den forbindelse reist kritikk mot Petropars og tvil om selskapets evne til å gjennomføre et prosjekt av en slik størrelsesorden. Det var alminnelig antatt at Petropars hadde økonomiske problemer og var avhengig av finansiell støtte for å kunne oppfylle de oppgaver selskapet hadde påtatt seg, herunder også utbyggingen av South Pars fase 6 – 8. I sistnevnte prosjekt var det tidligere inngått en avtale med det engelske oljeselskapet Enterprise, hvoretter Enterprise hadde en rett til å tre inn med en 20% deltagerandel. Etter at Shell hadde overtatt sistnevnte selskap, var det stilt spørsmål ved om denne avtalen ville bli gjennomført.

Høsten 2002 innga Statoil anbud på utbyggingen av South Pars fase 11 og 12, som offshoremessig var de blokkene man hadde arbeidet med tidligere. Statoil er visstnok fortsatt med i bildet vedrørende tildeling av kontrakt for fase 12, mens fase 11 er tildelt andre selskaper.

7.3 Om forhandlingene mellom Statoil og Petropars

Utbyggingen av South Pars fase 6 – 8 ble gjenstand for en kort diskusjon mellom Statoil og Petropars i august 2001. I oktober 2001 ble Statoil-representanter invitert til et møte i London med et konsulentselskap som på oppdrag fra iranske myndigheter søkte investorer til prosjektgjennomføringen fordi Petropars ikke hadde tilstrekkelig med økonomiske midler.⁵² I etterfølgende møte mellom Statoil og Petropars 6. november 2001 ble både rollen som investor og rollen som operatør på land og/eller offshore diskutert. Statoil ble deretter invitert til å vurdere en deltagelse i prosjektet. Ettersom det allerede var inngått en servicekontrakt (buy back-kontrakt) mellom Petropars og NIOC vedrørende dette prosjektet, var det for Statoils del snakk om å gå inn og overta en andel i denne kontrakten (såkalt farm in-avtale). I et etterfølgende

---

⁵² Det fremkom at konsulentselskapet hadde jobbet med oppdraget en stund, og at Statoil var ett av flere selskaper man var i kontakt med. Statoil ble oppfordret til å prøve å komme seg inn på South Pars fase 6-8. Fra Statoils side ble det gitt tilbakemelding om at det bare var operatørskap som var interessant for Statoil.

møte 13. november 2001 mellom Statoils ledelse og Petropars undertegnet partene en intensjonsavtale.⁵³

Gjennom servicekontrakten med NIOC hadde Petropars påtatt seg en forpliktelse som selskapet hadde problemer med å fullføre alene. Selskapet hadde derfor interesse i å få inn en partner i forbindelse med utbyggingen av South Pars fase 6 – 8. Petropars' problemer skapte for øvrig et betydelig politisk press mot oljeministeren i Iran. Etter det vi har forstått, fremsto Statoil som et meget interessant selskap også for iranske myndigheter, med god teknologi og erfaring.

Siden det var tale om en farm in-avtale, ble det i utgangspunktet direkte forhandlinger mellom Statoil og Petropars istedenfor en ordinær, formell anbudsprosess. I henhold til servicekontrakten mellom Petropars og NIOC måtte imidlertid sistnevnte godkjenne Statoils inntreden i kontrakten, og NIOC ble følgelig involvert i forhandlingene. De faktorer som det kunne forhandles om, begrenset seg i utgangspunktet til forhold som Petropars hadde beslutningsmyndighet over – herunder fordelingen mellom Statoil og Petropars av den avkastningen som det allerede etablerte nivået på kostnads- og inntektssiden ga grunnlag for.

Forhandlingene startet i november 2001, og omfattet innledningsvis deltagelse både i onshore- og offshoreutbyggingen. Opprinnelig var det spørsmål om at Statoil skulle overta en andel på 51% i prosjektet, og man planla i utgangspunktet å inngå endelig avtale ("Assignment Agreement") innen 22. desember 2001.

Forhandlingstemaene var særlig kostnadsrammen, avkastningsraten og spørsmålet om garanti for Petropars' finansielle kontraktsforpliktelser. Etter Statoils mening var kostnadsestimatene i servicekontrakten mellom Petropars og NIOC for lave, og de ga ikke rom for tilfredsstillende avkastning til både Statoil og Petropars dersom begge parter skulle delta i totalprosjektet. Statoils egne kostnadsberegninger ga kostnadsestimater som lå tildels betydelig over iranernes estimater. Det viste seg imidlertid at servicekontrakten ikke lot seg

---

⁵³ I henhold til intensjonsavtalen ("Memorandum of Understanding") skulle Statoil og Petropars søke å bli enige om vilkårene for at Statoil kunne overta en betydelig andel i den eksisterende servicekontrakten for South Pars fase 6-8. Avtalen regulerte forholdet mellom de to selskapene i en evalueringsfase hvor Petropars skulle gi Statoil innsyn i relevante dokumenter og data relatert til prosjektet. Statoil skulle avslutte sin tekniske og kommersielle evaluering innen 20. desember 2001. Forhandlinger mellom partene skulle pågå parallelt med Statoils evaluering, og det var partenes intensjon at endelig avtale kunne bli inngått 22. desember 2001, en dato som senere ble forskjøvet flere ganger.

reforhandle, og Statoil fokuserte derfor etter hvert på å delta kun i offshore-anlegget.⁵⁴

I løpet av våren 2002 fikk partene etter hvert på plass noen av de kommersielle vilkårene. Hovedprinsippene for Statoils deltagelse ble regulert i "Heads of Agreement", inngått 15. mai 2002.⁵⁵ En endelig avtale var på dette tidspunkt planlagt inngått innen 15. juni 2002. Fortsatt gjenstod imidlertid vanskelige spørsmål. På bakgrunn av risikoen knyttet til om Petropars ville klare å oppfylle sine økonomiske forpliktelser i henhold til avtalen med NIOC, og risikoen knyttet til Petropars' evne til å ferdigstille landanlegget tidsnok til å ta i mot gassen fra feltet, krevde Statoil morselskapsgaranti fra NIOC.

Som nevnt i pkt. 6.4.2 foran, sendte Statoil INT en e-post til Mehdi Hashemi 21. mai 2002, med ovennevnte Heads of Agreement som vedlegg. I e-posten ble det påpekt hvilke forhold som fremstod som kritiske i forhold til de videre forhandlingene med Petropars, bl.a. at Statoil ønsket at NIOC skulle gi en finansiell garanti for Petropars' forpliktelser og en garanti i forhold til ferdigstillelse av landanlegget. Henvendelsen til Hashemi ble fulgt opp med en ny e-post til ham 24. mai 2002 hvor man anmodet om bistand i tilknytning til de gjenstående punktene.

Det ser ikke ut til at forhandlingsteamet til Statoil var kjent med at det ble tatt en slik kontakt med Hashemi. Når det gjelder tilbakemeldingen fra Hashemi, vises det til pkt. 6.4.2 foran.

De forhandlingene som på dette tidspunktet ble ført mellom Petropars og Statoil vedrørende Statoils deltagelse i utbyggingen av South Pars fase 6-8, var kjent også for omverdenen.

I begynnelsen av juni 2002 var Statoil kommet langt med sikte på å inngå en avtale med Petropars. Statoils konsernledelse ga i møte 10. juni 2002 INT

---

⁵⁴ I løpet av forhandlingene våren 2002 gikk Statoil bort fra at man skulle være 100% ansvarlig for offshore delen, og foreslo i stedet å overta 40%, samtidig som man var operatør. Iranerne syntes dette var for lite. Petropars ønsket mer penger inn i prosjektet, men krevde samtidig en tilfredsstillende avkastning for egen del. I mars/april 2002 godtok Petropars imidlertid i prinsippet Statoils forslag, men fortsatt gjenstod problemer med kostnadsestimeringen og fordeling av avkastningen.

⁵⁵ Denne avtalen regulerte hovedprinsippene for Statoils deltakelse og rolle som offshore-operatør, og skulle danne grunnlaget for inngåelse av en nærmere spesifisert, endelig avtale - the Participation Agreement - innen 15. juni 2002. Det fremgår av avtalen at Petropars (med forbehold for selskapets forpliktelser overfor Enterprise) var avskåret fra å inngå avtale eller annet arrangement som vil være til skade for Petropars' mulighet til å gjennomføre avtalen med Statoil.

fullmakt til å undertegne en avtale med Petropars, forutsatt at man oppnådde tilfredsstillende finansielle garantier for Petropars' investeringer, tilfredsstillende leverings- eller betalingsgarantier dersom landanlegget skulle bli forsinket, og avklaring av at avtalen med Enterprise (Shell) ikke ville berøre Statoils rolle i prosjektet. Blant deltagerne i Statoils forhandlingsdelegasjon og ledelse var det ulike oppfatninger av hvor nært man på dette tidspunkt var en endelig avtale med Petropars. Utviklingen skulle imidlertid vise at de gjenstående spørsmålene var av en slik vanskelighetsgrad at de ikke lot seg løse i løpet av sommeren eller begynnelsen av høsten.

Forhandlingene fortsatte utover høsten 2002, men vi finner ikke grunn til å gå nærmere inn på innholdet i disse. Statoil fikk ikke innfridd kravet om morselskapsgaranti fra NIOC, men fikk sikkerhet for Petropars' deltagelse ved at Petropars skulle dekke de første USD 150 millioner av investeringene på offshoredelen, og man fikk en ferdigstillelsesgaranti for landanlegget fra NIOCs datterselskap NICO. Sistnevnte var på dette tidspunkt i ferd med å overta Petropars. Farm in-avtalen mellom Petropars og Statoil ble undertegnet 28. oktober 2002, og er i det vesentlige i samsvar med det som Statoil hadde hatt som grunnlag for sluttforhandlingene. Avtalen innebar at Statoil overtok en deltagerandel på 40% offshore, samt operatørskapet for offshoredelen av South Pars fase 6 - 8.

7.4 Statoils syn på forhandlingsprosessen

Statoil-representantene har beskrevet forhandlingene med Petropars/NICO/NIOC som harde, reelle og meget arbeidskrevende. Det var mange og tette diskusjoner mellom partene, og iranerne er beskrevet som profesjonelle, dyktige forhandlere. Ingen av de vi har snakket med, har opplevd at det var noen som "styrte" forhandlingene fra iranernes side, og det synes å være en felles oppfatning at resultatet ble fremforhandlet, og at det ikke var forhåndsbestemt. Det var på ingen måte sikkert at Statoil ville oppnå betingelser som var tilstrekkelig akseptable for selskapet, og det var reelle muligheter for brudd i forhandlingene helt frem til avtalen ble undertegnet i oktober 2002.

Når det gjelder Mehdi Hashemi, har vi ikke opplysninger om at han har deltatt på noen møter mellom Statoil og Petropars/NICO/NIOC i forbindelse med forhandlingene om kontrakten for South Pars fase 6 – 8, eller at hans navn har vært fremme i den forbindelse. Vi har heller ikke opplysninger om eventuelle forbindelser mellom Hashemi og de som deltok på iransk side i forhandlingene. Etter vår oppfatning kan det ikke påvises noen sammenheng mellom

konsulentavtalen og det forhold at Statoil etter lange og vanskelige forhandlinger inngikk avtalen med Petropars om deltagelse i og operatørskap for utbyggingen av offshoredelen av South Pars fase 6 – 8.

Økonomisk er avtalen vedrørende South Pars fase 6 – 8 isolert sett karakterisert som et mindre attraktivt prosjekt for Statoil, men avtalen er ansett som en ønsket inngangsbillett for Statoils fremtidige satsing i Iran. Det overordnede målet for Statoil ble å sikre et operatørskap som skulle øke mulighetene for bedre prosjekter senere.

Statoil har pr. i dag ikke inngått andre utbyggingsavtaler i Iran.

8 Statoils håndtering av saken i 2003

8.1 De enkelte trinn i Statoils behandling av saken

I mandatet for vårt oppdrag er vi bedt om også å foreta en vurdering av Statoils interne håndtering av saken frem til avtalen ble terminert 10. september 2003. Det presiseres at redegjørelsen i dette kapitlet bare omfatter hovedtrekkene i den interne behandlingen.

I slutten av mars 2003 ble konserndirektør Inge K. Hansen kontaktet av en medarbeider i Statoils avdeling Anskaffelse og Forsyning (A&F). Medarbeideren hadde ved søk i Statoils program for databehandling (SAP) blitt oppmerksom på selskapets utbetaling av USD 5 000 000 til Dillinger Company Finance Inc. (heretter Dillinger). Medarbeideren reagerte på utbetalingen fordi det var snakk om et høyt beløp til en ukjent betalingsmottaker. Ytterligere undersøkelser viste at betalingsmottakeren var et annet selskap enn fakturaselskapet (Horton). Inge K. Hansen skal ha bedt om at forholdet ble tatt opp med Statoils konsernrevisjonssjef, noe som ble gjort 31. mars 2003. Konsernrevisjonssjefen leverte deretter en kopi av den aktuelle fakturaen til Konsemsikring, som straks innledet undersøkelser av saken.⁵⁶

Konsemsikring besluttet å gjennomføre samtaler med ansatte i Statoil som hadde hatt sentral befatning med avtalen. De påfølgende dagene ble det avholdt samtaler med til sammen ni personer.⁵⁷

⁵⁶ Konsemsikring er en avdeling i Statoils konsern Helse, Miljø og Sikkerhet (HMS) som har det overordnede sikringsfaglige ansvaret i konsernet. Avdelingen har bl.a. som oppgave å vurdere og analysere risiko og granske alvorlige, uønskede sikringsrelaterte hendelser.

⁵⁷ Det ble tatt notater fra samtalene, og i etterkant utarbeidet Konsemsikring et skriftlig referat som ble sendt hver enkelt for undertegning, samtidig som det ble gjort oppmerksom på at det

I løpet av april ble det flere ganger diskutert internt i Statoil om selskapet burde engasjere ekstern juridisk bistand i anledning saken. Konsernsikring ønsket dette, men leder av Statoils juridiske avdeling var av motsatt oppfatning.

Den 29. april 2003 ble det avholdt et møte mellom Olav Fjell og Konsernsikring hvor Konsernsikring presenterte en punktvis oppsummering av hva man nå visste om Mehdi Hashemi og konsulentavtalen, og hvilken risiko eksistensen av avtalen kunne utgjøre for Statoil. Det ble bl.a. påpekt at arrangementet med betaling til et oversjøisk selskap via en sveitsisk bankkonto innebar fare for at Statoil kunne bli beskyldt for medvirkning til skatteunndragelse. Det ble også påpekt at de første forslagene fra Hashemi var basert på uakseptable løsninger, og at de foreløpige undersøkelsene tilsa at konsernsjefen og juridisk avdeling ikke hadde vært klar over viktige opplysninger i saken før avtalen ble inngått. Konsernsikring anbefalte at avtalen ble terminert. Fjell skal ha gitt uttrykk for at han forut for avtaleinngåelsen var ukjent med Hashemis tilknytning til NIOC, men han var likevel motvillig til å avslutte avtaleforholdet.

Den 13. mai 2003 ble det holdt et møte mellom Olav Fjell og Statoils konsernrevisjonssjef. Sistnevnte skal i møtet ha anbefalt at Statoil terminerte konsulentavtalen. Det samme gjorde lederen for HMS i et møte med Fjell ca. en uke senere. Det ble også anbefalt at en ekstern jurist ble kontaktet for bistand til å få terminert avtalen, og at styrelederen ble orientert.

Den 21. mai 2003 hadde en representant for Konsernsikring møte med et advokatfirma i London. Møtet var klarert med Olav Fjell. Tema i møtet var konsulentavtalen og hvordan Statoil burde gå frem i håndteringen av saken. Anbefalingen fra advokatfirmaet skal ha vært at Statoil burde gå ut av kontrakten, og at man ikke burde foreta ytterligere utbetalinger.⁵⁸ Konsernsikring ga dagen etter en orientering til lederen for juridisk avdeling, som skal ha sagt seg enig i at Statoil burde komme seg ut av kontrakten, men var uenig i valget av fremgangsmåte.

Den 26. mai 2003 besluttet Konsernsikring i samråd med lederen for HMS at problemstillingene vedrørende konsulentavtalen skulle forelegges direkte for Statoils daværende styreleder, Leif Terje Løddesøl. Konsernrevisjonssjefen ble

---

var anledning til å foreta endringer eller tilføyelser. Enkelte av intervjuobjektene har i ettertid gitt uttrykk for at de mislikte den måten samtalene ble gjennomført på. Det har bl.a. blitt hevdet at Konsernsikring anla en aggressiv stil under samtalene.

⁵⁸ Det ble ikke gitt noe formelt oppdrag til det engelske advokatfirmaet, og det var ikke videre kontakt mellom Statoil og firmaet.

orientert om dette,⁵⁹ og Olav Fjell ble informert om at man ville ta kontakt med styrelederen.⁶⁰ I forkant av møtet med styrelederen ble det ferdigstilt en intern granskingsrapport fra Konsernsikring.⁶¹

I møtet med styreleder, som ble avholdt 5. juni 2003, deltok en representant fra Konsernsikring samt Statoils konsernrevisjonssjef. I møtet ble det gitt en redegjørelse for saken. Styrelederen ble tilbudt den skriftlige granskingsrapporten, men han var ikke villig til å motta denne fordi han ønsket en bredere administrativ behandling av saken, herunder innhenting av Olav Fjells syn og utarbeiding av en samlet rapport.⁶²

Konsernrevisjonen i Statoil holdt sin årlige gjennomgang for Statoils styre 10. juni 2003. I denne gjennomgangen ble ikke konsulentavtalen nevnt.

Den 19. juni 2003 ble det avholdt et internt møte der Olav Fjell ga uttrykk for at han oppfattet situasjonen slik at styreleder hadde overlatt den videre håndteringen av saken til ham. I møtet fikk Fjell spørsmål om han ønsket et eksemplar av granskingsrapporten, og han tok da imot et eksemplar av sammendraget ("Management summary"). I møtet uttalte Fjell at han ønsket å se nærmere på tre forhold: Konsulentens tilknytning til NIOC, betalingsstrømmen og om konsulenten kunne sies å være korrupt.

Olav Fjell utarbeidet et notat om saken 30. juni 2003 der han konkluderte med at det ikke forelå grunnlag for å mene at avtalemotparten var korrupt, eller at motpartens virksomhet utgjorde en risiko for Statoils omdømme.⁶³ Fjell mente således at avtalen burde opprettholdes. I notatet opplyste han at han hadde tatt opp Statoils betalingsrutiner med Richard Hubbard for å sikre at det ikke skulle bli reist spørsmål om lovligheten av betalingene.

---

⁵⁹ Det ble i mai 2000 fattet et styrevedtak om at selskapets konsernrevisjonssjef ved behov kunne ta opp enkeltsaker direkte med styret. Leder av Konsernsikring hadde ikke noen tilsvarende, formell rapporteringslinje direkte til styret.

⁶⁰ På denne bakgrunnen tok Olav Fjell selv direkte kontakt med styrelederen pr. telefon. I denne samtalen skal Fjell angivelig ha gitt uttrykk for at han kjente konsulentavtalen godt og at avtalen var i orden.

⁶¹ Den interne granskingsrapporten er datert 5. juni 2003. Rapporten har et sammendrag på tre sider, "Management Summary". I sammendraget konkluderes det med at det kan reises spørsmål ved om konsulentavtalen er juridisk holdbar, og at den uansett er i strid med Statoils etiske regler. Det konkluderes også med at avtalen utgjør en risiko for Statoils omdømme og fremtidige forretningsmuligheter i Iran. Det heter videre bl.a. at konsernsjefen og leder for juridisk avdeling ikke mottok all nødvendig og relevant informasjon om konsulenten i forkant av avtaleinngåelsen – men at konsernsjefen og juridisk sjef heller ikke stilte de nødvendige, kritiske spørsmålene.

⁶² Styrelederen har forklart at han også var åpen for at uenigheten om konsulentavtalen kunne henge sammen med interne konflikter i Statoil.

⁶³ Det heter i notatet: "As far as I can see, there is not a basis for concluding that our advisor is corrupt or has a business practice that could cause reputational damage to Statoil".

Fjells vurderinger ble imøtegått i et internt notat datert 11. juli 2003, utarbeidet av en medarbeider i Konsernsikring og Statoils konsernrevisjonssjef. I dette notatet ble det blant annet uttalt at det forelå indikasjoner på at konsulenten kunne være involvert i korrupsjonslignende praksis. Det ble videre vist til konsulentens tilknytning til NIOC, hans tidligere posisjoner innenfor energisektoren og hans familietilknytning. Det ble også etterlyst nærmere undersøkelser i forhold til de betalinger som allerede var gjort fra Statoils side, herunder undersøkelser av selskapene Horton og Dillinger.⁶⁴

Rett etter at Olav Fjell hadde kommet tilbake fra sommerferie, ble det 30. juli 2003 avholdt et møte hvor Fjell, konsernrevisjonssjefen, lederne for juridisk avdeling og HMS, samt en representant fra Konsernsikring, deltok. I møtet ble det fra Konsernsikrings side gitt uttrykk for at Fjell måtte anses som inhabil i saken fordi han hadde godkjent kontrakten, og at styrelederen var den eneste som kunne ha et uavhengig syn på saken. Det var uenighet om disse spørsmålene i møtet. Fjell meddelte imidlertid at han ville kontakte styrelederen og be ham ringe representanten fra Konsernsikring. I møtet mottok Fjell et eksemplar av hele granskingsrapporten med vedlegg. Etter det vi kjenner til, presenterte ikke Fjell rapporten for andre personer i Statoil eller for Statoils styre. Juridisk direktør har forklart at han først leste rapporten 11. september 2003.

Etter møtet kontaktet Olav Fjell styrelederen, og på grunnlag av samtalen kontaktet sistnevnte lederen for Konsernsikring og avlyste et møte som var planlagt med ham påfølgende dag. Styrelederen skal ha gitt uttrykk for at han mente at administrasjonen hadde myndighet til å inngå kontrakten og også avgjøre utgangen på saken. Det var styrelederens inntrykk at det var dialog mellom de involverte med hensyn til videre fremdrift.

I august 2003 var det samtaler mellom Konsernsikring og Richard Hubbard vedrørende mulighetene for å få gjort endringer i konsulentavtalen, særlig i forhold til prosedyren for Statoils betalinger. Konsernsikring oppfattet det slik at spørsmålet ikke ble gitt tilstrekkelig prioritet fra Hubbards side.

---

⁶⁴ I notatet fastholdes at konsulentavtalen bør termineres. Det påpekes imidlertid at også en slik løsning innebærer risikoelementer for Statoil, og at man derfor bør innhente eksterne rådgivning.

I slutten av august 2003 skal Statoils konsernrevisjonssjef og Konsernsikring ha vært innstilt på å forelegge saken for Statoils revisjonskomité⁶⁵, men saken ble kjent gjennom presseoppslag før en foreleggelse fant sted.

Etter at konsulentavtalen hadde blitt kjent i pressen, ga Richard Hubbard et intervju til Dagens Næringsliv uten at Mehdi Hashemis person ble nevnt. Avtalemotparten ble fremstilt som Horton og Abbas Yazdi. Hashemis navn kom imidlertid frem kort tid etterpå. Olav Fjell har forklart at Hubbards fremgangsmåte overfor pressen var i direkte motstrid med de instruksjoner han hadde fått fra Fjell.

Den 10. september 2003 tilbød Richard Hubbard å gå av som direktør for INT, noe som ble akseptert av Olav Fjell dagen etter.

På bakgrunn av presseoppslagene ble konsulentavtalen behandlet av styret i Statoil 15. september 2003. Etter anmodning fra enkelte styremedlemmer ble det holdt et nytt styremøte om saken 22. september 2003. I forkant av sistnevnte møte meddelte styrelederen at han fratrådte. Utfallet av styrets behandling 22. september 2003 var at Olav Fjell gikk av som konsernsjef, og at Inge K. Hansen ble konstituert som ny konsernsjef.

8.2 Vurdering av Statoils håndtering av saken i 2003

8.2.1 Innledning

Som det fremgår av pkt. 2.2 foran, omfatter vårt mandat perioden frem til konsulentavtalen ble terminert 10. september 2003. Vi vil således ikke gi noen vurdering av hvordan Statoil håndterte saken etter dette tidspunkt.

8.2.2 Konsernsikrings og Konsernrevisjonens behandling av saken

Det var etter vår vurdering korrekt av Konsernsikring å innlede undersøkelser, herunder gjennomføre formelle samtaler med de involverte personene, straks saken ble kjent internt. Det var videre hensiktsmessig at det ble utarbeidet skriftlige referater fra samtalene som intervjuobjektene fikk mulighet til å gjennomgå og korrigere i etterkant. Referatene må leses på bakgrunn av at det var viktig for Konsernsikring raskt å skaffe seg et overblikk over

---

⁶⁵ Styrets revisjonskomité ble formelt etablert 1. august 2003. Komitéen består av tre av Statoils styremedlemmer. Bakgrunnen for opprettelsen var Statoils børsnotering i USA. Amerikanske regler gjorde det nødvendig med en slik komité.

hovedtrekkene i saken, og at det derfor var nødvendig å gjennomføre et stort antall samtaler på kort tid. Dette har imidlertid ført til at det etter vår mening hefter enkelte svakheter ved referatene, blant annet med hensyn til nøyaktig tidfesting av viktige begivenheter og manglende opplysninger om hvorvidt den enkelte hadde skriftlig materiale av betydning.⁶⁶

Det kunne etter vår vurdering ha vært hensiktsmessig at resultatene fra Konsernsikrings undersøkelser på et noe tidligere tidspunkt hadde blitt samlet i en skriftlig rapport. Dette ville ha bidratt til å skape klarhet om hva som var avdelingens konklusjoner og på hvilket grunnlag disse var fundert. Større fokus på en skriftlig rapport kunne også ha bidratt til at man hadde fått klarlagt at Konsernsikrings oppgave var å undersøke de faktiske omstendighetene og presentere disse for riktig instans i Statoil.

Slik saken utviklet seg, ble Konsernsikring, sammen med lederen for HMS og konsernrevisjonssjefen, i stedet i betydelig grad involvert i de konkrete drøftelsene om konsulentavtalens videre skjebne. Konsernsikring har i ettertid – og til dels også underveis i prosessen – selv gitt uttrykk for at dette var uheldig. Vårt inntrykk er at det blant de involverte lenge rådet en forestilling om at så sant konsernsjefen fikk tilstrekkelig informasjon, ville han rydde opp i saken og få avtalen avsluttet.

Etter vår mening burde resultatene fra Konsernsikrings gransking ha blitt overlatt andre enn konsernsjefen for avgjørelse på et tidligere tidspunkt. Vi har forståelse for at det ikke er enkelt å gjennomføre en saksbehandling som setter øverste administrative leder på sidelinjen, særlig når dette ikke har en klar forankring i et regelverk. Vi mener imidlertid at rapporten fra Konsernsikring på et tidligere tidspunkt burde ha vært presentert for styret.⁶⁷ Vi viser i denne forbindelse til at konsernrevisjonssjefen hadde en formell rapporteringslinje til styret.⁶⁸ Etter det vi kjenner til, tok ikke konsernrevisjonssjefen initiativ i forhold til å benytte denne rapporteringslinjen før han i samråd med Konsern-

---

⁶⁶ Det er videre en svakhet ved referatene at de ikke skiller klart mellom omtale av faktiske forhold og intervjuobjektivenes subjektive vurderinger. Når det gjelder de subjektive vurderingene, kommer det heller ikke klart frem hvilke vurderinger som ble gitt i samtid og hvilke som er gitt i ettertid. Selv om de referater som ble tatt av Konsernsikring, ble forelagt de intervjuete, er det vår mening at man skal være varsom med å legge for stor vekt på enkeltuttalelser i referatene, bl.a. fordi flere trolig var av den oppfatning at referatene kun skulle brukes internt av Konsernsikring og derfor ikke var like omhyggelige i sin gjennomgang av referatene.

⁶⁷ Et alternativ kunne ha vært å forelegge saken for konsernets revisjonskomité. Denne komiteen besto imidlertid av konsernledelsen (KL) hvor konsernsjefen var leder, slik at selskapets styre fremstår som et mer egnet organ for å behandle saken.

⁶⁸ Som nevnt i note 59 foran ble det i 2000 fattet et styrevedtak om at selskapets konsernrevisjonssjef ved behov kunne ta opp enkeltsaker direkte med styret.

sikring i slutten av august 2003 besluttet å forelegge saken for styrets revisjonskomité. Det hadde etter vår vurdering vært naturlig at denne rapporteringslinjen ble benyttet tidligere, til tross for at styreleder i møtet 5. juni 2003 ga uttrykk for at han foreløpig ikke ønsket at saken skulle forelegges styret.⁶⁹ Det hadde etter vårt syn også vært naturlig at konsernrevisjonssjefen gjorde rede for saken i den årlige presentasjonen som ble gitt i styret 10. juni 2003, ikke minst på bakgrunn av at Konsernsikring var av den oppfatning at saken burde overlates andre enn konsernsjefen til avgjørelse.

8.2.3 *Konsernledelsens rolle*

Vi har i pkt. 8.2.2 konkludert med at saken på et tidligere tidspunkt burde ha blitt forelagt Statoils styre. Vi finner det likevel riktig å vurdere den behandlingen som saken i praksis fikk av konsernledelsen.

Etter vår vurdering tilsa sakens karakter at den ble underlagt en grundigere behandling av konsernledelsen enn det som faktisk ble gjort. Det burde bl.a. ha vært foretatt en konkret analyse av om det var behov for å innhente ekstern bistand. Vi mener at slik bistand burde ha vært innhentet, både pga. sakens skadepotensiale for Statoil, og fordi det ville være vanskelig å få til en fullstendig uhildet vurdering i konsernledelsen.

Konsernsjef Olav Fjell var blant de personer som ble intervjuet av Konsernsikring i april 2003, men han underskrev aldri referatet fra samtalen. Han har forklart at han unnlot å returnere referatet fordi han mente at det ikke ga en balansert fremstilling av det som fremkom under samtalen. Etter vår vurdering var dette en uheldig fremgangsmåte fra Fjells side. Dersom han var uenig i referatet, ville den adekvate tilbakemeldingen til Konsernsikring være å utarbeide en egen, skriftlig fremstilling av de forhold som Konsernsikring ønsket belyst. Konsernsikrings mandat var bl.a. å granske alvorlige, uønskede sikringsrelaterte hendelser, og omfattet all virksomhet i Statoil. Ledelsens håndtering av enkeltsaker sto i så hensende ikke i noen særstilling.

Det er på det rene at Olav Fjell tok kontakt med styreleder i forkant av det møtet sistnevnte hadde med Konsernsikring og konsernrevisjonssjefen 5. juni 2003. Etter vår mening var det uheldig at det fra Fjells side i den forbindelse visstnok ble gitt uttrykk for at han kjente avtalen godt, og at avtalen var i orden. Når Konsernsikrings standpunkt var at saken skulle overlates til styret, tilsa det varsomhet fra konsernledelsens side med å legge føringer overfor

---

⁶⁹ Styreleders behandling vurderes i pkt. 8.2.4 nedenfor.

styret/styrelederen. Slik saken stod, var det nærliggende fare for at Fjells vurdering kunne tenkes å påvirke styreleders egne vurderinger, noe den for så vidt også gjorde.

I sitt notat av 30. juni 2003, jfr. pkt. 8.1 foran, konkluderte Olav Fjell bl.a. med at konsulentavtalen skulle videreføres. Fjell hadde på dette tidspunktet ikke lest Konsernsikrings fullstendige rapport om saken, og det foreligger ikke opplysninger som tilsier at Fjell hadde foretatt selvstendige undersøkelser av betydning. På grunnlag av de opplysninger som var fremkommet, var det etter vår mening bl.a. grunn til å foreta en grundig vurdering av avtalen i forhold til Statoils etiske regelverk, herunder risikoen for at Statoil kunne bli beskyldt for deltagelse i straffbar virksomhet. Saken var av en slik karakter at den iallfall burde ha vært forelagt for konsernledelsen før Fjell traff sin avgjørelse, ikke minst på bakgrunn av at han hadde gitt samtykke til at avtalen ble inngått.

Etter vår mening burde også lederen for juridisk avdeling ha sett behovet for en nærmere juridisk gjennomgang av saken, enten internt eller med ekstern bistand.⁷⁰

Det kan synes som om Olav Fjell på grunn av sin tidligere befatning med saken kom i en forsvarsposisjon som gjorde det vanskelig for ham å foreta en uhildet og forsvarlig vurdering av spørsmålet om konsulentavtalen burde opprettholdes. Det var særlig Konsernsikring som var pågående med hensyn til å få avvirket konsulentavtalen. Også de øvrige involverte, som ikke hadde hatt befatning med avtaleinngåelsen, synes å ha vært for terminering, men det er noe usikkert hvor klare de var i sin tilbakemelding til Fjell om dette.⁷¹

8.2.4 *Styreleders rolle*

Det forelå etter vår mening ikke noe formelt grunnlag for styreleder til å nekte å motta Konsernsikrings granskingsrapport, særlig ettersom også konsernrevisjonssjefen ønsket at styreleder skulle ha rapporten. Dersom den formelle rapporteringslinjen fra konsernrevisjonssjefen skal ha noen hensikt, må det være opp til konsernrevisjonssjefen, og ikke opp til styrelederen, å definere hvilke saker som skal bringes direkte inn for styret. Det er imidlertid

---

⁷⁰ Det er imidlertid usikkerhet knyttet til hvilken kunnskap juridisk direktør hadde om Konsernsikrings underlagsmateriale. Granskingsrapporten ble på dette tidspunkt ikke gjort kjent for ham. I ulike sammenhenger ga imidlertid juridisk direktør uttrykk for at det etter hans mening ikke var nødvendig å innhente ekstern juridisk vurdering av saken.

⁷¹ Det gjelder konsernrevisjonssjefen, lederen for juridisk avdeling og lederen for HMS. Basert på de opplysninger som ble fremlagt i møtet 5. juni 2003, var også styrelederen av den oppfatning at avtalen burde termineres.

usikkert om konsernrevisjonssjefen påberopte den direkte rapporteringslinjen overfor styrelederen.

Under enhver omstendighet ville det etter vår vurdering ha vært mest hensiktsmessig av styrelederen å motta rapporten.⁷² Dersom styrelederen hadde akseptert å ta imot rapporten, ville han ha fått nærmere opplysninger om konsulenten, herunder vedkommendes bakgrunn, og om innholdet i konsulentavtalen. Dette var informasjon som styrelederen på grunn av sin handlemåte ikke fikk tilgang til.

De opplysninger som styrelederen mottok muntlig i møtet 5. juni 2003, var etter vår vurdering uansett av en slik karakter at han burde ha tatt et større ansvar for sakens videre behandling, og i den forbindelse burde han ha orientert de øvrige styremedlemmene om saken uten å avvente ytterligere administrativ behandling. Sakens alvor, konsernledelsens egen befatning med avtalen, og den tiden som allerede var medgått til administrativ saksbehandling, tilsa etter vår mening at det ble tatt et slikt initiativ fra styreleders side.

9 Forholdet til straffeloven

9.1 Økokrims siktelse av Statoil

Vi finner grunn til å gjengi Økokrims siktelse av Statoil datert 25. september 2003 i sin helhet:⁷³

”Straffeloven § 128 første og annet ledd (inntil 4. juli 2003)

For ved ytelse av eller tilsagn om fordeler å ha søkt å formå en offentlig tjenestemann til urettmessig å foreta eller unnlate en tjenestehandling, eller å ha medvirket til dette. Som offentlig tjenestemann regnes også utenlandsk offentlig tjenestemann.

Straffeloven § 276 a, jf. § 276 b (fra 4. juli 2003)

---

⁷² Konsernsikring hadde på dette tidspunktet allerede gransket saken i to måneder. Olav Fjell var gitt anledning til å uttale seg til Konsernsikring. Når Konsernsikring og konsernrevisjonssjefen anså saken av en slik karakter at den burde forelegges for styret, burde etter vår mening styrelederen ha fulgt opp dette uten å avvente ytterligere administrativ behandling.

⁷³ Siktelsen er benevnt ”foreløpig” fra Økokrims side. I dette ligger at Økokrim på et senere tidspunkt kan endre beskrivelsen av det straffbare forholdet. Økokrim har også anledning til å trekke inn nye straffebestemmelser, f.eks. straffeloven § 276 c om såkalt påvirkningshandel, dersom man mener at disse kommer til anvendelse.

For å ha gitt eller tilbudt noen en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag. Med stilling, verv eller oppdrag menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet. Forholdet anses som grovt blant annet fordi handlingen er forøvd overfor en utenlandsk offentlig tjenestemann samt at store beløp er involvert.

Straffeloven § 48 a

Når et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak, kan foretaket straffes. Dette gjelder selv om ingen enkeltperson kan straffes for overtredelsen.

Grunnlag er følgende forhold:

I juni 2002 inngikk Statoil ASA en konsulentavtale med Horton Investments Ltd., registrert på Turks & Caicos Islands, hvorefter sistnevnte skulle utføre forskjellige konsulenttjenester for Statoil ASA. I henhold til avtalen skulle Statoil ASA betale et samlet vederlag for disse tjenester på USD 15.200.000 over en periode på 11 år. USD 5.200.000 skulle betales i løpet av det første året. Pr. januar 2003 hadde Statoil ASA betalt USD 5.200.000 i henhold til avtalen. Senest 6. september 2003 hadde en representant for Statoil ASA diskusjoner med en representant for Horton Investment Ltd. om endringer i betalingsmåten for forfalte vederlag i henhold til avtalen. Avtalen ble først terminert 11. september 2003 etter at avtalen hadde vært gjenstand for omtale i media. Horton Investments Ltd. hadde kontoradresse i London, og var representert ved Abbas Yazdi. I realiteten kontrollerte imidlertid Mehdi Hashemi Rafsanjani selskapet og/eller var den reelle part i ovennevnte avtale. Rafsanjani var samtidig ansatt som direktør i the National Iranian Oil Company (NIOC). Statoil ASA inngikk avtalen om betaling av et samlet vederlag på USD 15.200.000 for å påvirke offentlige tjenestemenn således at Statoil ASA ble tildelt en eller flere operatørskap av NIOC. Beslutning om tildeling av slike operatørskap representerte en forvaltningsmessig tjenestehandling. I oktober 2002 ble Statoil ASA av NIOC tildelt operatørskap for gassfelt South Pars (fase 6,7 og 8), Iran.”

I Økokrims siktelse er det foretatt et skille ved 4. juli 2003. Bakgrunnen for dette er at det trådte i kraft nye og strengere straffebestemmelser om korrupsjon på dette tidspunktet. Skillet vil bli nærmere kommentert nedenfor, se særlig pkt. 9.3.

9.2 Straffeloven § 128

Når det gjelder perioden fram til 4. juli 2003, reguleres denne av straffeloven § 128, slik bestemmelsen lød før nevnte dato.⁷⁴ Innholdsmessig er det sentrale poenget at bestemmelsen gjorde det straffbart å forsøke å påvirke en offentlig tjenestemann ved bruk av bestikkelser ("Tilsagn om Fordele"), så sant påvirkningen var urettmessig og hadde sammenheng med mottakers tjenestehandlinger.

Ved vurderingen av straffeloven § 128 er det nødvendig å gå inn i en konkret analyse av situasjonen for hver av de aktuelle medarbeiderne i Statoil. Statoil kan nemlig ikke straffes med mindre det også er grunnlag for å straffe minst en av medarbeiderne personlig.⁷⁵

Da konsulentavtalen med Statoil ble inngått, og i det etterfølgende tidsrommet, hadde ikke Mehdi Hashemi formelle posisjoner av betydning for tildelingen av buy back-kontrakter, og han hadde dermed heller ikke formell befatning med NIOCs godkjenning av farm in-avtalen mellom Petropars og Statoil. Han må for øvrig trolig anses som en offentlig tjenestemann fordi han er/var leder av IFCOO.⁷⁶ Hans tjenestehandlinger i denne forbindelse har imidlertid ikke hatt noen relevans for at Statoil oppnådde operatørskap for utbyggingen av offshore delen av South Pars fase 6 – 8. Det er etter vår vurdering heller ikke holdepunkter for at noen medarbeider i Statoil hadde en uriktig oppfatning om at Hashemi i kraft av sine tjenestehandlinger kunne påvirke Statoils mulighet for å oppnå operatørskap.

Vi mener således at det ikke er grunnlag for straffansvar mot Statoil basert på Hashemis egen status som offentlig tjenestemann. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig for å kunne konkludere i forhold til straffeloven § 128. Det må også vurderes om Hashemi var benyttet av Statoil som mellommann for å

---

⁷⁴ Straffeloven § 128 første og annet ledd hadde inntil 4. juli 2003 følgende ordlyd: *"Den som ved Trusler eller ved Ydelse af eller Tilsagn om Fordele søger at formaa en offentlig Tjenestemand til uretmæssig at foretage eller undlade en Tjenestehandling, eller som medvirker hertil, straffes med Bøder eller med Fængsel indtil 1 år. Som offentlig tjenestemann etter første ledd regnes også utenlandske offentlige tjenestemenn og tjenestemenn i mellomstatlige organisasjoner."*

Med virkning fra 4. juli 2003 ble ordlyden endret slik at bruk av bestikkelser ("Tilsagn om Fordele") ikke lenger rammes av § 128. Slike forhold reguleres nå i de nye (og strengere) bestemmelsene i §§ 276a flg.

⁷⁵ Skyldkravet i straffeloven § 128 er forsett. For at foretaksstraff skal kunne anvendes, er det da ikke tilstrekkelig å konstatere at straffebudet er overtrådt ved såkalte anonyme eller kumulative feil. Dette er bl.a. lagt til grunn hos Matningsdal/Bratholm, Straffeloven Første Del (2. utg. 1995) s. 395 (for så vidt gjelder kumulative feil).

⁷⁶ Se omtale i pkt. 4.3 foran.

påvirke andre offentlige tjenestemenn i Iran på en måte som rammes av bestemmelsene om korrupsjon i straffeloven.⁷⁷

Det foreligger etter hva vi kjenner til ikke konkrete opplysninger i saken som gir grunnlag for å anta at Hashemi rent faktisk – enten selv eller via kontakter – har gjort bruk av trusler eller bestikkelser overfor offentlige tjenestemenn i Iran i tilknytning til saker der Statoils interesser har vært involvert.⁷⁸ Problemstillingen blir da om noen ansatt i Statoil trodde at Hashemi ville gjøre bruk av bestikkelser, og om dette var hensikten med å inngå avtalen. En slik forestilling – selv om den i ettertid viser seg uriktig – vil være tilstrekkelig til at forholdet rammes av straffeloven § 128 siden det straffbare er uttrykt som forsøk på påvirkning (“søge at formaa”).

Det ligger i sakens natur at bevisvurderingen blir vanskelig i forhold til hvilke forestillinger hver enkelt i Statoil hadde om Hashemis rolle. Ved bevisvurderingen må man ta utgangspunkt i forklaringene til de enkelte. Det er imidlertid ingen av de sentrale personene som har forklart at de trodde at Hashemi ville gjøre bruk av bestikkelser, eller at dette i det hele tatt var noe de oppfattet som en mulighet. Spørsmålet er om de slutninger man kan trekke fra sakens ytre omstendigheter gir grunnlag for å sette de ulike forklaringene til side.⁷⁹

Etter vår vurdering foreligger det ikke tilstrekkelig bevismessig grunnlag for å sette til side forklaringene til noen av de sentrale aktørene hos Statoil på dette punktet. Sentralt i denne forbindelse er det at flere av aktørene hadde mangelfull kunnskap om Hashemi som person og om hvilke momenter som

---

⁷⁷ Ved bruk av mellommann oppstår spørsmålet om i hvilket ledd det må foreligge bruk av bestikkelser (“Tilsagn om Fordele”). Siden formålet med straffeloven § 128 er å hindre utilbørlig påvirkning av offentlig myndighetsutøvelse, må bestemmelsen forstås slik at det må foreligge bestikkelser i leddet mellommann/tjenestemann. At mellommannen selv har mottatt en fordel, kan ikke være avgjørende. Enhver norsk lobbyist vil f.eks. motta betaling fra sin oppdragsgiver, uten at ordinær påvirkning fra lobbyisten overfor en offentlig tjenestemann rammes av den grunn.

⁷⁸ Se bl.a. omtale av på hvilken måte Statoils utbetalinger ble disponert i pkt. 6.4.1 foran.

⁷⁹ Med mindre gjerningspersonen erkjenner straffeskyld, vil det være vanskelig å bevise at vedkommende ønsket å påvirke myndighetsutøvelsen ved hjelp av bestikkelser. Bevistemaets karakterer bl.a. kommentert av Høyesterett i Rt. 1993 s. 937 der det heter: *“Jeg antar at søke å formå må bety det samme som søke å påvirke tjenestemannen. Vurderingen av om det foreligger et slikt forsøk beror i prinsippet på en bevisvurdering, men siden det i denne typen saker sjelden vil foreligge klare bevis, vil svaret på om det foreligger forsøk på påvirkning måtte treffes på grunnlag av slutninger ut fra de ytre omstendigheter. Karakteren av den ytelse som gis, og den sammenheng den er gitt i, vil her ha vesentlig vekt. Selv om giverens motiv ikke er direkte tilgjengelig, vil ytelsens karakter kunne være talende.”* Det vises også til Rt. 1974 s. 832 hvor Høyesterett uttalte at man ved vurderingen av den enkeltes motivasjon er henvist til en bevisbedømmelse basert på de slutninger man kan trekke fra ytre omstendigheter *“med anvendelse av vanlig sunn fornuft og allment aksepterte erfaringssetninger”*.

eventuelt kunne utgjøre en korrupsjonsfare. I en strafferettslig sammenheng kan man ikke se bort fra at samtlige av Statoils beslutningstakere vurderte situasjonen slik at Hashemi ville gi Statoil råd og veiledning, samt at han ville søke å påvirke myndighetspersoner ved bruk av ordinære virkemidler, på linje med en lobbyist i det norske politiske systemet. Det synes som om man i Statoil oppfattet Hashemi som en viktig person i kraft av kunnskaper kombinert med hans kontakter (bl.a. familieforbindelser) inn i iransk oljevirkosomhet. På grunnlag av vår gjennomgang av sakens faktum er det etter vår oppfatning ikke holdepunkter for at enkeltpersoner i Statoil mente at Hashemis eventuelle påvirkningskraft skulle ligge i bruk av bestikkelser. Ved denne vurderingen må man også ta i betraktning at rimelig tvil knyttet til den enkeltes forestillinger skal komme vedkommende (og dermed også Statoil) til gode.

9.3 Straffeloven § 276a

Straffeloven §§ 276a – 276c ble vedtatt 4. juli 2003, og bestemmelsene trådte i kraft straks⁸⁰. Bakgrunnen for vedtakelsen var at Europarådets strafferettslige konvensjon om korrupsjon av 27. januar 1999 gjorde det nødvendig med endringer i norsk rett.

Vedtaket av straffeloven § 276a innebar en utvidelse og skjerping av straffansvaret. Det følger av straffeloven § 3 og Grunnloven § 97⁸¹ at bestemmelsen ikke kan benyttes i forhold til handlinger som er begått forut for 4. juli 2003. Problemstillingen er således om handlinger begått av Statoil-ansatte etter 4. juli 2003 er av en slik karakter at de rammes av § 276a.

Det er straffeloven § 276a første ledd bokstav b som er av interesse i denne forbindelse. For at bestemmelsen skal få anvendelse kreves det at gjerningspersonen ”gir eller tilbyr” noen en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag. Begrepet ”gir” tilsier at det må dreie seg om en konkret overføring av en fordel uten vederlag (eventuelt mot redusert vederlag). Ettersom bestemmelsen benytter presens av verbet ”å gi”, er det

---

⁸⁰ Straffeloven § 276a lyder slik:

”For korrupsjon straffes den som

a) for seg eller andre krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag, eller

b) gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag.

Med stilling, verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet. Straffen for korrupsjon er bøter eller fengsel inntil 3 år. Medvirkning straffes på samme måte.”

⁸¹ Grunnloven § 97 fastslår prinsippet om at ingen lov må gis tilbakevirkende kraft, mens straffeloven § 3 utfyller dette ved at den åpner for at nye straffebestemmelser i *favør av tiltalte* skal gis anvendelse.

nærliggende å oppfatte dette alternativet slik at det bare omfatter aktive handlinger som finner sted her og nå. Det andre alternativet – ”tilbyr” – er naturlig å forstå slik at overføringen av fordelen ikke behøver å ha skjedd, men at gjerningspersonen må ha gitt et tilsagn om at han er villig til å yte noe. Forarbeidene til straffeloven § 276a omtaler i liten grad forståelsen av disse begrepene.

Etter vår mening forutsetter anvendelsen av straffeloven § 276a at det etter 4. juli 2003 må ha skjedd en handling fra Statoils side som vil gå inn under begrepene ”gir” eller ”tilbyr” en fordel. Vi mener at det her er av avgjørende betydning at Statoil ikke foretok noen utbetaling til Horton Investments Ltd. eller til Mehdi Hashemi etter 4. juli 2003.

Det ble heller ikke fremsatt noe tilbud fra Statoil om noen ny eller endret avtale, se nærmere nedenfor. Ut fra ordlyden i § 276a kan ikke selve eksistensen av konsulentavtalen etter vår mening være straffbar. Dette måtte i så fall hvile på et synspunkt om at eksistensen av avtalen innebar at Statoil til enhver tid hadde et stående tilbud overfor Horton om betaling for konsulenttenester. Dette passer imidlertid dårlig med grunnleggende avtalerett. Etter kontraktsinngåelsen vil partenes handlinger være oppfyllelse av eksisterende kontraktsforpliktelser – og det gir liten mening å snakke om et ”stående tilbud”. Vi mener således at det ikke var straffbart å være part i konsulentavtalen 4. juli 2003 eller senere, men at det trolig ville ha vært straffbart for Statoil å oppfylle egne kontraktsforpliktelser etter dette tidspunktet dersom de øvrige vilkår for anvendelse av § 276a var til stede. Sistnevnte problemstilling kommer imidlertid ikke på spissen idet avtalen ble terminert uten at Statoil foretok nye utbetalinger til Horton/Hashemi.

Etter vår mening var det heller ikke etter 4. juli 2003 kontakt mellom representanter fra Statoil og Horton av en slik art at straffeloven § 276a av denne grunn får anvendelse. Så vidt vi har kunnet bringe på det rene, besto denne kontakten i to møter som fant sted henholdsvis 30. august og 6. september 2003. Førstnevnte var et ordinært møte der Mehdi Hashemi ga muntlig orientering om aktuelle problemstillinger for Statoil, uten at endringer i konsulentavtalen skal ha vært noe tema. I møtet 6. september 2003 ble spørsmålet om endring av betalingsrutinene i henhold til konsulentavtalen diskutert, og representanten for Horton sa seg villig til å registrere selskapet i Storbritannia og til at Statoils betalinger skulle skje til en britisk bankkonto. Det foreligger ingen opplysninger om at Statoils representant i dette møtet ga noe nytt tilbud til Horton eller påtok seg nye forpliktelser.

Vår konklusjon er således at i perioden etter 4. juli 2003 ble det på vegne av Statoil ikke gitt noen fordel til Horton. Det ble heller ikke fremsatt tilbud om noen ny fordel. Gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 276a er følgelig ikke oppfylt, og Statoil kan ikke straffes etter denne bestemmelsen.

Under enhver omstendighet – dersom man likevel skulle mene at selve eksistensen av konsulentavtalen var straffbar etter 4. juli 2003 – kan forholdet bare rammes av straffeloven § 276a dersom noen person er gitt en ”utilbørlig” fordel i ”anledning av stilling, verv eller oppdrag”. Som påpekt i tilknytning til drøftelsen av straffeloven § 128, foreligger det etter vår vurdering ikke tilstrekkelig bevismessig grunnlag for å konkludere med at noen beslutningstaker i Iran har mottatt bestikkelser, eller at noen i Statoil hadde en uriktig oppfatning av at så ville skje. Mehdi Hashemi selv hadde ikke noen formell posisjon som tilsa at det skulle være grunn til å bestikke ham på grunnlag av den formelle posisjonen.

9.4 Straffeloven § 276c

Straffeloven § 276c⁸² er ikke omfattet av Økokrims siktelse. Bestemmelsen utvider straffansvaret sammenlignet med § 276a til også å gjelde tilfeller der mottaker ikke selv innehar noen stilling, verv eller oppdrag som søkes påvirket. Bestemmelsen retter seg mot det som gjerne omtales som ”ulovlig påvirkningshandel”; man kjøper en mellommann for at denne skal påvirke en tredje aktør.⁸³

Påvirkning ved hjelp av betalt mellommann, gjerne en såkalt lobbyist, er i visse sammenhenger helt alminnelig og blir sett på som fullt akseptabelt. Grensen mellom det legitime og det straffbare må trekkes gjennom en tolking av uttrykket ”utilbørlig” fordel i § 276c.

Etter vår vurdering kan § 276c uansett ikke få anvendelse idet vilkåret ”gir eller tilbyr” ikke er oppfylt, jfr. pkt. 9.3 foran. Det er fra Statoils side ikke gitt

---

⁸² Straffeloven § 276c lyder slik:

”For påvirkningshandelen straffes den som gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel for å påvirke utføringen av stilling, verv eller oppdrag.”

⁸³ Begrepet påvirkningshandel er brukt i Europarådets strafferettslige konvensjon artikkel 12, som er omtalt slik av Justisdepartementet i forarbeidene til straffeloven § 276c (Ot prp. nr. 78 (2002-2003) side 38 første spalte):

”Utilbørlig påvirkningshandel i konvensjonens forstand foreligger når en person som tilhører en beslutningstakers politiske parti, familie eller omgangskrets, eller som av andre årsaker er eller hevder å være i stand til å øve påvirkning på beslutningstakeren, utnytter sin stilling ved å kreve, motta eller akseptere et tilbud om en utilbørlig fordel...”

noen ytelse eller noe tilbud etter 4. juli 2003. Den rettslige vurderingen blir her den samme som for § 276a.

Dersom man imidlertid skulle legge til grunn at § 276c får anvendelse tidsmessig, blir spørsmålet om Statoils forpliktelser etter konsulentavtalen utgjorde en ”utilbørlig” fordel objektivt sett, og om det forelå forsett hos noen enkeltperson i Statoil relatert til de omstendigheter som eventuelt gjorde avtalen ”utilbørlig”. Det springende punktet blir hvilken motivasjon de sentrale aktørene i Statoil hadde for å inngå konsulentavtalen. Selv om vederlaget til Hashemi synes høyt og avtalen skulle hemmeligholdes, kan man ikke utelukke at Richard Hubbard og andre sentrale aktører inngikk avtalen fordi man skulle få ordinær konsulentbistand, bl.a. i form av ”lobbyvirksomhet” innenfor grensene av hva som må kalles tilbørlig. Siden vi mener at § 276c uansett ikke får anvendelse tidsmessig, finner vi ikke grunn til å gå inn på en mer detaljert, subsidiær drøftelse av bestemmelsen.

9.5 Straffeloven § 48a – foretaksstraff

Dersom en eller flere personer i Statoil kan trekkes strafferettslig til ansvar for inngåelsen og gjennomføringen av konsulentavtalen, vil i utgangspunktet også Statoil kunne ilegges foretaksstraff i form av en bot. Den aktuelle bestemmelsen er straffeloven § 48a, som det er henvist til i Økokrims siktelse 25. oktober 2003, jfr. pkt. 9.1 foran.

Det som særtegnert straffeloven § 48a, er bruken av uttrykket ”kan” i forhold til om straff skal anvendes. I dette ligger at selv om vilkårene for straff anses oppfylt, er det opp til påtalemyndighetens (eventuelt domstolens) skjønn om foretaksstraff skal anvendes i en konkret sak.⁸⁴ Denne valgfriheten vil imidlertid være av begrenset betydning i saker om korrupsjon. Dersom påtalemyndigheten skulle konkludere med at vilkårene for foretaksstraff er oppfylt i herværende sak, er det grunn til å tro at det også vil bli truffet vedtak om påtale etter § 48a.⁸⁵

I straffeloven § 48b er det gitt en opplisting av enkelte momenter som skal tillegges vekt ved ”kan”-skjønn. De samme momenter har også betydning for en eventuell straffutmåling.

⁸⁴ I Rt. 1998 s. 652 uttalte Høyesterett at det ikke kan oppstilles noen generell presumsjon for at foretaket bør straffes når vilkårene i § 48a er oppfylt.

⁸⁵ I forbindelse med en gjennomgang av Norges oppfyllelse av de forpliktelser som følger av OECD-konvensjonen av 21. november 1997 mot bestikkelse av utenlandske tjenestemenn er det fra norske myndigheter ”forsikret OECD om at påtalemyndigheten normalt vil anvende foretaksstraff i korrupsjonssaker”.

Det er vår vurdering at dersom Økokrim skal forfølge saken ved forelegg eller tiltale, må dette kombineres med en forfølgning av minst en enkeltperson, eventuelt i form av at vedkommende gis påtaleunntatelse. Dette følger av at skyldkravet etter korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven er forsett, jfr. pkt. 9.2 foran.

Et vilkår etter straffeloven § 48a er at gjerningspersonen har handlet ”på vegne av” foretaket. Dersom vedkommende har opptrådt egenrådig, tatt seg til rette og foretatt handlinger som foretaket ikke hadde grunn til å regne med, kan ikke foretaksstraff anvendes. Særlig gjelder dette dersom vedkommende har handlet for å vareta personlige interesser i stedet for foretakets, og ikke minst gjelder det dersom handlingen er gjort i strid med de regler og instruksjoner som gjelder internt i selskapet.

Som det vil fremgå i pkt. 10 nedenfor, er det vår oppfatning at konsulentavtalen ble inngått i strid med både anskaffelsesreglene og etiske regler for Statoils virksomhet. Det kan heller ikke utelukkes at personlig interesse hos aktører i Statoil har spilt inn i forhold til inngåelsen av avtalen. Suksess for Statoil i Iran hadde betydning både for den enkeltes anseelse i selskapet og til dels også i forhold til avlønning. Beslutningen om å inngå konsulentavtalen ble imidlertid truffet av den øverste ledelsen i Statoil, og avtalen må ha vært ansett som klart å være i Statoils interesse. Det er antatt at et selskap i større grad må identifiseres med handlingene til personer i slike stillinger enn handlingene til personer i en mer underordnet rolle. Hensynet til prevensjon taler for en slik identifikasjon. På denne bakgrunn er vår konklusjon at kriteriet ”på vegne av” trolig må anses som oppfylt dersom det foreligger grunnlag for straffansvar for enkeltpersoner i Statoil.

10 Forholdet til Statoils interne regelverk

10.1 Innledning

Statoil har utarbeidet ulike styrende dokumenter som gir uttrykk for de prinsipper og interne retningslinjer som skal ligge til grunn for selskapets virksomhet. Etter vårt syn er det særlig grunn til å vurdere Horton-avtalen opp mot Statoils etiske regler og anskaffelsesregler.

10.2 Statoils etiske regler

I Statoils etiske regelverk slås det innledningsvis fast at selskapet skal drive dets virksomhet på en etisk forsvarlig, bærekraftig og sosialt ansvarlig måte. Åpenhet og samfunnsansvar, herunder bekjempelse av korrupsjon, er viet stor plass. Statoil deltar for øvrig i flere organisasjoner som har som formål å motarbeide korrupsjon nasjonalt og internasjonalt.⁸⁶

Det etiske regelverket er, naturlig nok, relativt generelt utformet og bygger til en viss grad på nokså skjønnsmessige vurderingskriterier, noe som vil prege en konkret vurdering av om reglene er overtrådt.

Basert på våre konklusjoner om sakens faktiske sider slik disse fremstod på tidspunktet for avtaleinngåelsen, er det vår oppfatning at konsulentavtalen etter sitt innhold var i strid med enkelte av bestemmelsene i Statoils etiske regelverk.⁸⁷ Det gjelder selv om det ikke i forbindelse med avtalen ble begått noen straffbar handling av ansatte i Statoil, jfr. pkt. 9 foran.

Etter vår mening var konsulentavtalen ikke forenlig med Statoils uttalte kjerneverdier: *"Integrity, honesty and reliability"*, eller med regelverkets uttalte målsetting om at: *"...the way we do business is as important as the results we achieve and that our relationships, both internally and externally, are characterised by openness and trust. We also expect our partners and suppliers to share these objectives."* Etter vår vurdering var avtalen i strid med disse prinsippene bl.a. fordi det ikke var kjent eller undersøkt nærmere hvem som var den formelle avtalemotparten, og fordi avtalen ikke var transparent. Den manglende åpenheten i konsulentavtalen innebar etter vårt syn også et brudd på prinsippet om at Statoils virksomhet skal utøves på en etisk forsvarlig måte, selv om det kan være noe uklart hva som nærmere ligger i dette kravet, jf. regelverkets generelle bestemmelse om at Statoil: *"...shall conduct its business in an ethical, sustainable and socially responsible manner..."*.

I bestemmelsen om *"Business Ethics"* slås det fast at *"All employees are required to abide by applicable laws and regulations, and execute their duties*

---

⁸⁶ Statoil er bl.a. medlem av Extractive Industry Transparency Initiative (EITI), en interesseorganisasjon som arbeider for økt åpenhet (transparency) i transaksjoner mellom olje- og gasselskaper og myndigheter og myndighetsorganer, og av The International Association of Oil & Gas Producers (OGP), hvor de fleste av verdens ledende olje- og gasselskaper er medlemmer. OGP har en rekke underavdelinger, deriblant OGP's Anti Corruption Subcommittee hvor Statoil i 2002 ble gitt hovedansvar for å lage et hefte om risikoanalyse av omdømme ("reputational due diligence"). Statoil er også medlem av den norske avdelingen av Transparency International.

⁸⁷ Se "Ethics in Statoil" (AR002 versjon 1) som gjaldt pr. avtaleinngåelsen.

in compliance with the standards set out in this document, thereby helping to safeguard our reputation and reduce risk to both the company and individual". Dette innebærer at det var et generelt krav om å redusere risikoen for selskapet og beskytte dets omdømme, selv om det neppe kan innfortolkes at det her oppstilles et konkret krav til å foreta en vurdering av omdømmerisiko. Det fremstår imidlertid som klart at de som var involvert i avtaleinngåelsen, var klar over at en avtale med Hashemi kunne innebære en relativt betydelig risiko for Statoils omdømme. I en slik situasjon må det etter vår mening ligge i kravet om å beskytte Statoil at det foretas en vurdering av omdømmerisikoen som er mer omfattende enn det som faktisk ble gjort. Det vises også til pkt. 10.5 nedenfor vedrørende bruk av risikoanalyser som ledd i selskapets styring av risiko i forretningsvirksomheten.

Det kan også stilles spørsmål ved om bestemmelsen om at den enkelte ansatte må *"Refrain from becoming involved in business situations which might develop into a conflict with Statoil's interests, or which might in any way comprise or inhibit ones freedom of action or impartial judgement"*, er overtrådt. Mehdi Hashemi tilhørte Rafsanjani-familien, som var politisk omstridt, og endringer i de politiske forhold i Iran kunne medføre risiko for at Statoil på grunn av avtalen og kontakten med Hashemi ville miste handlefrihet, omdømme og forretningsmuligheter i landet.⁸⁸

I nærværende sak er det manglende etterlevelse av de etiske reglene på ledelsesnivå som er tema. Det kan ikke være tvilsomt at selskapets ledelse hadde kunnskap om Statoils etiske regelverk, herunder betydningen av at man hadde fokus på dette regelverket ved etablering i nye land.

---

⁸⁸ Rafsanjani-familiens engasjement innenfor olje- og gassvirksomheten i Iran ville også kunne medføre fare for interessekonflikt, noe som Hashemis fremstøt overfor Statoil i et møte 30. august 2003 om å inngå en rørleggingskontrakt med IOEC, er et eksempel på.

10.3 Statoils regler om anskaffelse

10.3.1 *Generelt*

Statoil har utarbeidet skriftlige anskaffelsesregler som i utgangspunktet gjelder for alle anskaffelser i konsernet, herunder også for kjøp av konsulent tjenester.⁸⁹

I begynnelsen av 2003 gjennomførte Konsernrevisjon i Statoil en revisjon av INTs praksis i forbindelse med anskaffelser og kontraktshåndtering, herunder også kjøp av konsulent- og rådgivningstjenester,⁹⁰ og avdekket flere tilfeller hvor gjeldende anskaffelsesprosedyrer ikke var fulgt. I revisjonens rapport ble det bl.a. påpekt at det var lite fokus på gjeldende anskaffelsesprosedyrer i INT, at den anskaffelsesenheten som skulle bistå INT, ikke hadde utvist tilstrekkelig aktivitet for å bevisstgjøre de ansatte i INT om selskapets anskaffelsesstrategi, og at det var behov for opplæring og informasjon om gjeldende rutiner.

10.3.2 *Vurdering av avtaleinngåelsen med Horton i forhold til anskaffelsesprosedyrene*

Skillet mellom rekvirent og anskaffelsesenheten er et grunnleggende prinsipp i anskaffelsesprosedyrene. Rekvirenten er den som har resultatansvar for verdiskapningen, og som i henhold til dette ansvaret og disposisjonsrett over budsjettmidlene, utsteder rekvisisjoner for anskaffelser av varer og tjenester. Det er en annen organisasjonsenhet, anskaffelsesenheten, som er gitt oppgaven med å planlegge, koordinere og kontrollere anskaffelsen av de varer og tjenester Statoil har bruk for.

I henhold til anskaffelsesregelverket skulle det bl.a. utarbeides en spesifikk anskaffelsesstrategi for alle anskaffelser med en totalverdi over NOK 10 millioner. En slik strategi skulle settes opp av anskaffelsesenheten i samarbeid med rekvirenten, og skulle inneholde en rekke sjekkpunkter av betydning for vurderingen av anskaffelsen, herunder bl.a. "*scope of procurement*" og "*risk and uncertainties*". Anskaffelsesenheten skulle forestå den formelle avtaleslutningen. Som hovedregel skulle det videre innhentes tilbud fra alternative tilbydere, og unntak fra dette skulle begrunnes skriftlig.

---

⁸⁹ De regler som gjaldt på tidspunktet for inngåelsen av Horton-avtalen, fulgte av AR009 versjon 1 "Procurement/Supply Chain Management", supplert av enkelte andre dokumenter. Dette regelverket er i hovedsak i samsvar med dagens regelverk, og beskriver hvilke aktiviteter som skal foretas i løpet av en anskaffelsesprosess.

⁹⁰ Horton-avtalen er ikke omtalt i revisjonsteamets rapport.

Det er på det rene at nevnte ordinære anskaffelsesprosedyre ikke ble fulgt ved inngåelsen av Horton-avtalen. Anbud fra alternative konsulenter ble ikke innhentet, og dette avviket fra hovedregelen ble ikke skriftlig begrunnet slik regelverket krevde. Ved at anskaffelsesenheten ikke var koblet inn i prosessen, fikk man ikke etablert det skillet mellom rekvirenten og anskaffelsesenheten som er ansett som grunnleggende i Statoils anskaffelsesstrategi. Videre overholdt man følgelig ikke kravet til at den formelle avtaleslutningen skulle forestås av anskaffelsesenheten.

Det ble ikke utarbeidet noen spesifikk anskaffelsesstrategi til tross for at den totale anskaffelsesverdien av Horton-avtalen lå over terskelverdien på NOK 10 millioner. Ledelsen i INT utarbeidet riktignok et notat 14. januar 2002 med overskriften "Use of consultancies in Iran" som ble overlevert Olav Fjell som et beslutningsgrunnlag.⁹¹ De involverte var kjent med at notatet gjaldt spørsmålet om avtale med Hashemi, men hans navn var ikke nevnt. I notatet ble det bl.a. påpekt at konsulentens kontraktsforslag innebar en omdømmerisiko for Statoil, samt at det var risiko forbundet med hans familiære relasjoner til offentlige nøkkelpersoner. For å redusere denne risikoen, ble det i notatet bl.a. foreslått en alternativ måte å organisere betalingen på, en reduksjon av kontraktsbeløpet i forhold til forslaget, samt at kontrakten måtte være transparent. Selv om nevnte notat inneholdt enkelte av de vurderingene som den spesifikke anskaffelsesstrategien skulle angi, var notatet verken tilstrekkelig fyllestgjørende eller undergitt den saksbehandling regelverket ga anvisning på, se også pkt. 10.5 nedenfor.

Det er etter vårt syn grunn til å anta at en spesifisert anskaffelsesstrategi, utarbeidet i henhold til regelverket, ville ha avdekket forhold som ville ha fått betydning for avtaleinngåelsen. Det er bl.a. vår oppfatning at en behandling av risikospørsmålet slik regelverket ga anvisning på, kunne ha avdekket at en inngåelse av avtalen ville innebære betydelig omdømmerisiko, noe som kunne ha ført til at avtalen ikke hadde blitt inngått.

10.3.3 Anskaffelsesfullmakter

De fullmaktsreglene som gjaldt da Horton-avtalen ble inngått⁹², inneholdt med noen få, spesifiserte unntak ingen beløpsgrenser for administrasjonens anskaffelsesfullmakter. Dette må ses i sammenheng med

---

⁹¹ Notatet er nærmere omtalt i pkt. 6.2.2 foran.

⁹² Fullmaktsreglene som gjaldt på tidspunktet for inngåelsen av Horton-avtalen, var på de relevante punkter likelydende med dagens regler.

anskaffelsesprosedyrene, hvor det var fastsatt bestemte godkjenninginstanser og prosedyrer avhengig av den økonomiske størrelsen på den enkelte anskaffelse. Den nødvendige kontrollen var forutsatt varetatt ved de prosedyrer dette regelverket ga anvisning på, jfr. pkt. 10.3.2 foran.

Etter vår mening lå det innenfor fullmakten til lederen for Statoil INT å inngå konsulentavtalen. Det er gitt ulike forklaringer på hvorfor Olav Fjell utstedte en særskilt fullmakt for inngåelse av denne konsulentavtalen.⁹³ Etter vår oppfatning var dette som nevnt ikke nødvendig ut fra regelverket, men det kan skyldes at de involverte personene synes å ha vært i villrede om gjeldende fullmaktsregler med hensyn til anskaffelser.

10.4 Registrering, betaling og regnskapsføring

Statoil har også ulike styrende dokumenter med interne regler for kontraktshåndtering, betaling og regnskapsføring. Den første fakturaen fra Horton av 12. juni 2002, pålydende USD 200.000, kunne først betales etter at kontrakten var registrert med innkjøpsnummer i Statoils kontraktregister. Selv om det var et brudd på Statoils interne regler at kontrakten ble inngått før anskaffelsesenheten hadde registrert den og tildelt den et innkjøpsnummer, var selve betalingsprosedyren i samsvar med retningslinjene ved at betaling først ble foretatt etter at den nødvendige registrering hadde funnet sted.

Betaling av den andre fakturaen av 31. desember 2002, pålydende USD 5 millioner, ble foretatt i samsvar med den da registrerte innkjøpsordren i kontraktsregisteret, og trengte ikke ytterligere godkjenninger. Etter vårt syn var selve betalingsprosedyren i samsvar med de interne retningslinjene.

Når det gjelder regnskapsføringen av utbetalingene til Horton, skjedde denne etter vår vurdering i overensstemmelse med Statoils interne retningslinjer. Det er videre vår vurdering at retningslinjene for intern kontroll ble varetatt i forbindelse med selve utbetalingene.

10.5 Vurdering av Statoils saksbehandling i tilknytning til avtaleinngåelsen

Som nevnt ble det ikke gjort nærmere undersøkelser rundt Hashemi/Horton i forbindelse med inngåelsen av konsulentavtalen, og det ble ikke utarbeidet noen anskaffelsesstrategi slik regelverket ga anvisning på. Det kan reises

---

⁹³ Fullmakten er nærmere omtalt i pkt. 6.2.2 foran.

spørsmål om det i Statoil var etablert en alternativ praksis i forbindelse med inngåelse av avtale med konsulenter. Vi har fått opplyst at det i en rekke tilfeller er inngått konsulentavtaler hvor juridisk avdeling har bistått ved anskaffelsen i stedet for anskaffelsesenheten i Konserntjenester og hvor man også på annen måte har fulgt en annen prosedyre enn den som følger av regelverket. Det er etter vårt syn likevel ikke grunnlag for å anføre at den alternative praksis som har vært fulgt, kan anses som en etablert og godkjent ordning til fortrengsel for det ordinære regelverket. Det er i denne sammenheng vesentlig at det i Horton-saken ikke var fulgt en alternativ prosedyre som kunne vareta de hensyn som bl.a. Statoils regler om etikk og anskaffelse er basert på. De prosedyrer (eller mangel på prosedyrer) som ble fulgt ved inngåelsen av konsulentavtalen, medførte at anskaffelsen ikke ble tilstrekkelig sikret, slik den ville ha blitt dersom de alminnelige anskaffelsesprosedyrene hadde blitt fulgt.

Inngåelse av konsulentavtaler i utlandet reiser andre problemstillinger enn ordinære anskaffelser av varer og utstyr. Dette kan tilsa at man gjør unntak fra anskaffelsesreglene. Etter vår vurdering må man imidlertid i så fall påse at nødvendige undersøkelser, særlig i forhold til ulike risikofaktorer, likevel blir foretatt – eventuelt av andre ledd i Statoils organisasjon. Dette sviktet ved inngåelsen av konsulentavtalen.

Etter vårt syn var det kritikkverdig at Statoil, og særlig Richard Hubbard som leder av INT og kontaktperson mot Hashemi, ikke i tilstrekkelig grad fikk foretatt en nærmere vurdering av omdømmerisiko ved å inngå konsulentavtalen. I tillegg til at det følger av det etiske regelverket og anskaffelsesreglene at man skal foreta en nødvendig risikovurdering, må en slik vurdering anses å være en naturlig del av ordinær forretningsvirksomhet hvor et mål er høyest mulig verdiskapning.⁹⁴ Det var videre kritikkverdig at man ikke sørget for å kartlegge Hashemis tilknytning til iranske myndigheter, herunder til NIOC, samt å få undersøkt hvem som var formell avtalemotpart og mottaker av honorarutbetalingene.

Man la etter vår oppfatning opp til å gjøre unntak fra den ordinære anskaffelsesprosedyren allerede ved presentasjonen av saken for konsernsjef

---

⁹⁴ Behovet for vurdering av omdømmerisiko ("reputational due diligence") ble tatt opp særskilt i "Chief Executive Officer's Brief 02/2001" hvor det bl.a. sies at "bureaucracy, legal shortcomings, hidden vested interests and corruption are likely to pose the greatest challenges to Statoil's plans in Iran", og hvor betydningen av "due diligence" av tredje personer som f.eks. konsulenter er "an important part of risk management, particularly in our international operations".

Olav Fjell ved notatet av 14. januar 2002.⁹⁵ Hubbard fulgte for øvrig ikke opp den intensjonen som lå bak Fjells forutsetning om at kontrakten skulle utarbeides av juridisk avdeling – nemlig at Statoils generelle krav til avtaler, herunder kravet til transparens, ville bli varetatt. Det kan nevnes at det ble opplyst i notatet at man ville gjøre det klart for konsulenten at kontrakten måtte være transparent.

Notatet inneholdt en del opplysninger som etter vårt syn tilsier at det var lite skjønnsomt å fortsette samtalen med Hashemi. Forøvrig unnlot man å gi informasjon om Hashemis formelle og uformelle posisjon i Iran. Selv om Statoils etiske regler nødvendigvis er nokså skjønnsmessige, gir denne tilbakeholdelsen av sentrale opplysninger etter vår vurdering uttrykk for en holdning som ikke var i samsvar med det som følger av regelverket.

Det fremstår som underlig at man ikke vurderte de varseltegn man mottok på en annen måte i forhold til de etiske reglene, og at man til tross for kjennskap til Rafsanjani-familiens virksomhet og omdømme, Mehdi Hashemis opprinnelige utkast til kontrakt, opplysning om tilsvarende kontrakter med andre oljeselskaper, kontraktsbeløp, kontraktslengde og manglende kunnskap om formell avtalemotpart, likevel gikk videre med kontakten med ham.

En forklaring på hvorfor man unnlot å innhente en nærmere vurdering av risikoen ved å inngå avtale med Mehdi Hashemi, kan være at man fryktet at man ved å gi noen et slikt oppdrag, risikerte at det kunne bli kjent i Iran at man hadde kontakt med Hashemi. Det at man eventuelt på et slikt grunnlag ikke kunne eller ønsket å overholde Statoils ordinære prosedyrer, burde imidlertid tilsi at man etablerte alternative prosedyrer og utviste stor grad av forsiktighet for å unngå skadevirkninger for Statoils muligheter for forretningsvirksomhet i Iran.

For øvrig finner vi grunn til å bemerke at det i flere av Statoils styrende dokumenter synes forutsatt at det skal foretas vurdering av risiko knyttet til inngåelse av avtaler med leverandører, mellommenn, konsulenter m.v. På bakgrunn av betydningen av dette for Statoils omdømme og forretningsvirksomhet, særlig i Statoils internasjonale virksomhet, er det vår oppfatning at kravet om vurdering av omdømmerisiko burde ha vært konkretisert klarere i regelverket.

---

⁹⁵ Innholdet i notatet er nærmere omtalt i pkt. 6.2.2 og 10.3.2 foran.